

Opinnäytetyö (YAMK)

Kulttuuriala

Media-ja kulttuuriyrittäjyys

2020

Tuomas Karisto

HYLÄTYT TALOT, AUTIOT SIWAT

– taidetta tilapäisiin ja tyhjiin tiloihin

Tuomas Karisto

HYLÄTYT TALOT, AUTIOT SIWAT

- Taidetta tilapäisiin ja tyhjiin tiloihin

Suomessa on viime vuosina käynnistynyt monia kiinnostavia kulttuurihankkeita, joissa taiteilijat ovat ottaneet tiloja haltuunsa ja kunnostaneet niitä omien projektinsa mahdollistamiseksi. Tällainen toiminta on lähtenyt liikkeelle taiteilijoiden omista motiiveista, mutta samalla sillä on yleisempi merkitys: julkista tilaa elävöitetään ja puhalletaan henkeä paikallisyhteisöihin.

Opinnäytetyössäni kartoitan sitä, miten tyhjiillään olevia tiloja voidaan muuttaa tilapäisluonteisiksi ja miksei pysyviksikin kulttuuritiloiksi. Tarkastelen tyhjien tilojen käyttöpotentiaalia erityisesti taide- ja kulttuuritoiminnan kannalta.

Tarkasteluni nojaa tyhjien tilojen hyödyntämistä koskeviin selvityksiin ja aihepiiriä sivuavaan kirjalliseen aineistoon. Tämän lisäksi lähestyn aihetta myös omakohtaisten tapausesimerkkien kautta. Olen työskennellyt kahdessa tyhjilleen jääneessä tilassa, Helsingissä sijaitsevassa Lapinlahden sairaalassa sekä Teijon ruukkikylässä sijaitsevassa entisessä meijerirakennuksessa. Niissä fyysiset puitteet poikkeavat toisistaan, samoin uuden toiminnan organisoitumis- ja toteutusmuodot. Olen siis löytänyt kaksi hyvin erilaista tapausta tai lähestymistapaa tyhjien tilojen hyödyntämiseen. Lisäksi olen kiertänyt Suomea ja tutustunut tyhjiksi jääneisiin tiloihin ja niissä tapahtuvaan toimintaan.

Opinnäytetyössäni tuon esiin tilojen uuskäytön hyötyjä niin tilan omistajan ja käyttäjän kuin paikallisyhteisöjen näkökulmasta. Tilojen hyödyntäminen on ”resurssiviisautta” ja kestäväää kehitystä, mutta siihen ei ole toistaiseksi riittävästi ja systemaattisesti ryhdytty. Kumppanuusmalleja, toimivia käytäntöjä ja tyhjien tilojen välittäjäverkostoja on kuitenkin kehitteillä. Työn lopussa esittelen oman ehdotelmani tyhjien tilojen käyttöönotosta, eräänlaisen mallin niiden ”kierrätyksestä” ja käytöstä kulttuuri- ja taidetoiminnassa. Uusi avaus on ehdotukseni tyhjien tilojen kehittämiseen erikoistuvista tilataiteilijoista ja heidän toimijaverkostostaan.

ASIASANAT:

Kulttuuritoiminta, paikkasidonnainen taide, tyhjätilat.

BACHELOR'S / MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Master's degree in Culture and Arts
Cultural and Media Entrepreneurship

2020 | 59 pages

Tuomas Karisto

HYLÄTYT TALOT, AUTIOT SIWAT

- Art for temporary and empty spaces

In recent years, numerous cultural projects have been launched in Finland, in which artists have taken over the premises and renovated them to enable their own art projects. Such activities are driven by their own motives, but they may also have a general relevance, when the public space in local communities is revitalized.

The aim of my study is to map out how empty spaces can be transformed into temporary cultural spaces and possibly into permanent use. I explore potentials of empty spaces in terms of arts and cultural activities. My analysis is based on studies on their utilization, and I also approach the topic through my own case examples. I have worked in two abandoned spaces, in the old Lapinlahti hospital in Helsinki and in a former dairy building in Teijo. Their physical framework differs from each other, as do the forms of implementation of new activities. My third case study is based on a tour in Finland, where I discovered empty retail shops, of which some had already been taken into cultural use.

I highlight the benefits of reusing these kinds of spaces from the perspective of both the owner and the user of the space as well as from the viewpoint of local community. Utilization of this kind of facilities represent "resource-wise" and sustainable development, but so far it has not been sufficiently and systematically undertaken. At the end of my work, I present my own proposal for the "recycling" of empty spaces.

KEYWORDS:

Abandoned houses, deserted spaces, site specific art.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUSMATKAT TYHJIIN TILOIHIN	9
2.1 Tutkimusmatkailua Siwa-Suomessa	11
2.2 Lapinlahden vanha sairaala	17
2.3 Teijon ruukkikylä	23
3 TYHJIEN TILOJEN KOKEILEVA KÄYTTÖ	27
3.1 Erityyppisiä tyhjiä tiloja	27
3.2 Kamppailua kaupunkitilasta	28
3.2.1 Tilapäiskokeiluja, väliaikaiskäyttöä	29
3.2.2 Taidetta tilapäistiloissa	31
3.3 Kokeilukulttuuria ja kaupunkiaktivismia	32
3.4 Paikan luominen ja merkityksellistäminen	34
3.5 Yhteiskehittäminen ja kulttuurisuunnittelu	36
3.6 Katse maaseudulle	38
4 KOKEILUISTA KESTÄVIIN KÄYTÄNTÖIHIN	42
4.1 Väliaikaistilat kaipaavat välittäjiä	45
4.2 Toimijaverkostot ja kumppanuudet	47
4.3 Rahoituslähteitä	48
5 LOPUKSI	52
LÄHTEET	57
KUVAT	
Kuva 1. Lähikaupoista taidetiloja?	12
Kuva 2. Pysähdyksiä reitin varrella. Kärämäen seinämuraali: Otto Maja.	14
Kuva 3. Tutkimusretkellä kesällä 2019.	16
Kuva 4. Lapinlahden vanhasta sairaalasta kulttuurin ja hyvinvoinnin keskus.	20
Kuva 5. Teijon Kulttuurimeijerin vuosi 2020.	25
KUVIOT	
Kuvio 1. Erilaisia muotoja tilan väliaikaiskäytöstä	31

Kuvio 2. Hahmotelma kaupunkitilasta ja kaupunkiaktivismista	.34
Kuvio 3. Hahmotelma tyhjen tilojen kehittämisestä maaseudulla	39
Kuvio 4. Hukkatiloista hyötyneliöiksi	43

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tarkastelee tyhjiksi jääneiden tilojen uudiskäyttöä taide- ja kulttuuritoiminnassa. Kehittämishankkeessani kartoitan sitä, miten tyhjiillään olevia tiloja voidaan muuttaa tilapäisluonteisiksi ja miksei pysyviksikin kulttuuritiloiksi. Tarkastelen tyhjen tilojen käyttöpotentiaalia erityisesti taide- ja kulttuuritoiminnan kannalta. Tarkasteluni nojaa tyhjen tilojen hyödyntämistä koskeviin selvityksiin ja aihepiiriä sivuvaan kirjalliseen aineistoon. Tämän lisäksi lähestyn aihetta myös omakohtaisten tapausesimerkkien kautta.

Käytöstä poistetut rakennukset ovat merkkejä muutoksesta, mutta myös uusien muutosten mahdollisuudesta. Taloudessa tapahtuu paljon, liikekiinteistöjä ja tuotantolaitoksia tyhjenee, joukossa arkkitehtonisia arvorakennuksiakin, jotka jäävät rapistumaan. Kuntia liitetään toisiinsa, hallinnon tiloja jää tyhjiilleen. Väestömuutoksetkin vaikuttavat. Esimerkiksi kouluja lakkautetaan, kun ei ole tarpeeksi koululaisia. Mutta tyhjiä tiloja otetaan myös uuteen käyttöön. Moni uusi museo tai muu kulttuuritila on perustettu tyhjäksi jääneeseen tehtaaseen, meijeriin, sairaalaan tai kouluun.

Kiinnostukseni aiheeseen kumpuaa kokemuksistani, joita olen saanut toimiessani yhteisötaitelijana ja kaupunkiaktivistina Lapinlahden vanhalla sairaala-alueella Helsingissä. Viiden viime vuoden aikana Lapinlahdesta on tullut monien taiteilijoiden työpaikka ja kaupunkilaisten kohtaamispaikka. Olen ollut yhtenä mukana, kun pitkään tyhjiillään ollut sairaalarakennus on otettu uuteen käyttöön.

Lapinlahdessa kiinnostuin yleisemminkin tyhjen tilojen käyttöönotosta. Huomasin, että aihe on monella tapaa ajankohtainen. Monissa kaupungeissa joutomaat ja tyhjiillään olevat rakennukset ovat täyttyneet kiinnostavasta väliaikaistoiminnasta, omaleimaisesta kaupunkikulttuurista. Usein juuri taiteilijat ovat ”adoptoineet” rakennuksia, joita muut ovat hylänneet. Unohdetuista ja joskus luotaantyöntävän ensivaikutelman antavistakin tiloista on tullut viihtyisiä tapahtumien ja toiminnan tyyssijoja. Tyhjiksi jääneistä tiloista on tullut ihmisille merkityksellisiä paikkoja.

Aloittaessani opinnäytetyöni työstämisen vuonna 2019, katsoin aihetta aluksi Helsinki-keskeisesti. Sitten siirryin toimimaan Teijossa, toisessa tapauskohteessani, ja näkökulmani laajentui alueellisesti ja sisällöllisesti. Kiinnostuin myös maaseudun ja pienempien paikkakuntien tilanteesta. Aloin nähdä kulttuuritoiminnalle potentiaalisia tiloja, vaikka

missä. Silmiini osui kaupan keskittymistä kuvaava uutinen, josta sittemmin juontui tämän opinnäytetyön otsikko. Artikkelissa (Jokinen 2017.) kerrottiin, miten Suomessa ruoka-kauppojen keskittyneet markkinat nujersivat Suomen Lähikauppa Oy:n. Tyhjäksi jäi eri puolilla maata 42 Siwa-myymlää, jotka eivät kelvanneet kaupparyhmittymän ostaneelle Keskolle. Siwoista tuli kolmas kohteeni.

Opinnäytetyön toisessa luvussa kerron omista inspiraatiomatkoistani tyhjentyneiden Siwojen Suomeen. Kiertäessäni minulle aikaisemmin tuntemattomia paikkoja ja paikkakuntia hahmottelin alustavasti tyhjentyneiden tilojen problematiikkaa ja pohdin tilojen toiminnalla täyttämisen mahdollisuuksia. Perusteellisemmin poraudun aiheeseen kahdesta muusta tapauksesta, Helsingin Lapinlahdesta ja Teijon ruukkikylästä, kertyneen kokemuksen avulla.

Kolmannessa luvussa otteeni on yleisempi. Käsittelen aihepiiriä tyhjen tilojen hyödyntämisestä koskevien selvitysten ja julkaisujen avulla. Tarkastelen aluksi, minkälaisia tiloja jää tyhjilleen ja mistä tilojen tyhjeneminen yleisesti johtuu. Suurin osa löytämistäni selvityksistä on julkaistu 2010-luvun puolessa välissä tai sen jälkeen, ja näkökulma niissä on kaupunkikeskeinen, joskus kaupunkipoliittinen. Onneksi löysin myös yhden tuoreen julkaisun, jossa kerrotaan tyhjen tilojen muodonmuutoksista kyläkontekstissa.

Tyhjien tilojen hyödyntämisessä on usein kyse *kokeilevasta käytöstä*. Se voi olla tilapäistä, väliaikaista tai toistaiseksi jatkuvaa. Koska kokeileva käyttö voi joissakin tapauksissa johtaa myös pysyvään toimintaan, tuon työni lopussa esiin uuden näkökulman ja käsitteen: *tyhjen tilojen kierrätyksen*.

Käsille saamissani selvityksissä esillä olevat toimenpiteet ja ratkaisuehdotukset liittyvät esimerkiksi tilojen käytön hallinnollisiin lupaprosesseihin ja kaavoituskysymyksiin. Niihin on vaikea vaikuttaa, joten poimin selvityksistä pohdittavaksi tiloissa tapahtuvaa toimintaa, toimijoiden kumppanuutta ja tilojen yhteiskehittämistä koskevia havaintoja. Tarkastelen aihetta myös *paikan luomisen* sekä *kulttuurisuunnittelu* käsitteiden kautta.

Konkretisoin opinnäytetyössäni aihetta tapausesimerkein, joita olen poiminut lukemistani selvityksistä tai löytänyt muualta. Tapausesimerkit liittyvät tilojen kokeilevaan käyttöön, joka on hyvinkin eriasteista ja -muotoista. Otan esimerkkejä paikkasidonnaisesta taide-toiminnasta sekä kokeiluista, joissa alueellista kulttuuritoimintaa on kehitetty hallinnon ja asukkaiden välisellä yhteistyöllä.

Neljännessä luvussa tarkastelen aihetta hyväksi todettujen käytänteiden kautta. Tuon esiin esimerkin toimivasta kumppanuusmallista. Käsittelen myös toimijoiden organisointumista sekä toimintaan hyödynnettävissä olevia rahoituslähteitä.

Päätelmissä hyödynnän käsittelemissäni julkaisuissa olevia suosituksia ja toimivia malleja. Lopussa esittelen tilojen kulttuurikäyttöön liittyvänä käsitteenä mainitsemani tilojen kierrätyksen ja siihen kytkeytyvän tilataiteilija-mallin.

2 TUTKIMUSMATKAT TYHJIIN TILOIHIN

Kuva tyhjästä tilasta laajenee kuvitelmaksikin ajasta, jolloin tila ei vielä ollut tyhjä. Silloin siellä asui joku, tai joku teki siellä työtä. Tilalla oli jokin tarkoitus. Vaikka tila on nyt tyhjä, siinä on merkkejä entistä ajoista, entisistä toiminnoista. Sellainen merkki on vaikkapa tupakkakoppi, jonka tuuletinritilään on kirjoitettu päivämääriä. Lommoilla oleviin seiniin on piirretty tikku-ukkoja, raapustettu sekavia sananparsia, maanisilta vaikuttavia parahuksia, kuin joidenkin manifestien katkelmia.

Tällainen oli näkymä yhdessä tutkimuskohteessani, Lapinlahden sairaalassa, silloin kun sille alettiin kaavailla uudenlaista käyttöä. Käytävät olivat autiot, ja niiden molemmin puolin oli tyhjentyneitä vastaanotto- ja potilashuoneita. Typötyhjyyskin oli merkki. Se oli merkki siitä, että huoneissa asustaneiden ja käytävillä kävelleiden ihmisten mielikin oli ollut toisinaan tyhjä.

Olen kurkistanut omalla tutkimusmatkallani tiloihin, jotka ovat olleet hylättyjä ja autioita. Tyhjinäkin niistä useimmissa on ollut vahvasti läsnä niiden historia. Tyhjiä tiloja ei tulekaan mieltää täysin tyhjiksi, kokonaan kirjoittamattomiksi.

Tyhjänä olevan tilan käyttöönottoa voi tarkastella hyötyneliöiden ja käyttötarpeiden pohjalta, mutta – toisin kuin johonkin käyttöön tietoisesti suunnitellun uudistilan – tyhjän tilan käyttöönotto käynnistyy kuvittelulla. Vaiheella, jossa mielikuviutus rakentaa tilaan kuvia sen tulevaisuudesta, mutta myös sen entisistä käyttäjistä ja käytöistä. Mieleen loihditaan henkilöahmoja, tarinoita, lavastuksia. Tilasta sattumalta löytyvä muistikirja tai hylätty käyttöesine voi ratkaista tilan arvoitusta, ehkä kertoa siitäkin, että tilalla on ennenkin ollut myös tilapäiskäyttöä. Nurkassa lojuva patja tai toppatakki kertoo kodittomista, yhdestä tyhjen tilojen näkymättömästä käyttäjäryhmästä. On hyvä muistaa, että tyhjätilat ovat voineet palvella jossain vaiheessa kulttuuriakin tärkeämpiä, elintärkeitä tarpeita.

Lapinlahden sairaala on nykyisin kaikille kaupunkilaisille tarkoitettu kulttuurin ja mielen hyvinvoinnin keskus, jonka toimijat ovat asettuneet tyhjänä olleeseen rakennukseen vuokralle 2010-luvun jälkipuoliskolla. Talossa henkii sen historia, se oli 180 vuotta sairaalana. Potilaina oli myös maan merkittävimpiä taitelijoita, Aleksis Kivestä alkaen. Tilan pitkä historia tekee nykykäyttäjät nöyriksi. Tilan nykykäyttö on jotenkin niin pientä verrattuna entiseen.

Olen saanut olla mukana suunnittelemassa ja käynnistämässä Lapinlahden sairaalan toimintaa loppuvuodesta 2014 alkaen. Sairaaloiminnan lakkauttamisesta oli kulunut silloin kuutisen vuotta. Talossa oli vielä sairaalan jälkeen toiminut hetken aikaa päiväkotij ja lastensuojelun toimipiste. Tilat eivät olleet täysin tyhjiä, vaan käytävillä ja hylätyissä huoneissa oli tavaroita, joista kaikui eriskummallista tunnelmaa. Seiniltä löytyi päiväkotilasten piirustuksia, jossain lojui pyjama ja pyörätuoli.

Kun Lapinlahteen nyt on luotu tiloja kulttuurille ja kohtaamisille, lähtökohtana on samalla ollut – enemmän tai vähemmän tietoisesti – talon historia ja siihen sisältyvät merkitykset. Pyrkimyksenä on ollut vaalia vanhaa Lapinlahtea ja rakentaa uutta paikan ehdoilla. Menneisyys ja nykyisyys eivät kilpaile keskenään, vaan kohtaavat tilassa. Me nykytoimijat koetamme sovittaa omaa toimintamme monikerroksiseen ympäristöön. Mielestämme olemme siinä myös onnistuneet, toimintamme todella sopii Lapinlahteen paremmin kuin vaikkapa sinne kaavailtu hotelli.

Lapinlahden lisäksi tarkastelen työssäni omien kokemusteni pohjalta kulttuuritoiminnan käynnistämistä Teijon ruukkikylän entisessä meijerirakennuksessa, joka sekin Lapinlahden tapaan on rakennettu alkuperäiseen käyttöön jo 1800-luvulla. Teijossa tilan kulttuurikäyttöä on kehitetty minimaalisin resurssein verrattuna Lapinlahteen. Toiminta on ollut kokeiluluonteista ja pienimuotoista, mutta tavoitteena on ollut muovata tästä Lapinlahtea paljon pienemmästä ja syrjäisemmästä tilasta kiinnostava kulttuurikohde.

Teijon talollakin on tarinansa, joka vaikuttaa tilojen uusiokäyttöön. Meijerinä sitä ei paikkakunnalla juuri muisteta, pikemminkin keramiikkapajana ja talona, jossa toimi jonkun aikaa kylän ainoa kampaamo. Kellarissa on suuri sauna, jossa Kekkonenkin kerrotaan saunoneen. Talossa on työskennellyt ja asunut aikojen saatossa ihmisiä, joista joitakin olen kohdannut. Se on auttanut ymmärtämään tilaa, jolle minäkin olen kehittälemässä uutta käyttötarkoitusta.

Kolmantena tarkastelukohteenani ovat lopetetut Siwa-lähikaupat. Niitä on 42:lla paikkakunnalla eri puolilla Suomea. Kiersin katsomassa, mitä tyhjentyneille Siwoille kuuluu, onko niille keksitty uutta käyttöä. Valokuvasin entisiä liiketiloja ainakin ulkoapäin, mutta joihinkin pääsin sisäänkin tavattuani paikkakuntalaisia. Samalla katsastin kylänraiteja ja katukuvaa yleisemmin. Tutustuin itselleni entuudestaan tuntemattomien paikkakuntien kulttuurielämään siinä määrin kuin se oli pienten pistäytymisten puitteissa mahdollista. Matkat taittuivat julkisilla liikennevälineillä, ja muutamaan otteeseen liftaten. Bussin

penkillä istuessani kartoitin matkoilla kertynyttä aineistoa. Raportoin reissuistani jo niitä tehdessäni pitämälläni Facebook-sivulla. (Karisto 2019.)

Siwojen tapaisilla tiloilla voi olla monenlaista uusiokäyttöä, mutta yhteisötaiteilijana olin kiinnostunut niiden potentiaalista paikallisessa taide- ja kulttuuritoiminnassa. Seuraavissa luvuissa kerron tarkemmin tutkimusmatkoistani tyhjentyneiden Siwojen ja autioituneiden talojen Suomeen. Tämän jälkeen esittelen tarkemmin kaksi muuta pääkohdetani, Lapinlahden sairaalan ja Teijon Kulttuurimeijerin, joihin olen itsekin ollut puhaltamassa uutta eloa.

2.1 Tutkimusmatkailua Siwa-Suomessa

Siwan ilmoitustaulu antaa todenmukaisen näkymän nykypäivän Otanmäkeen. Kaupan olisi kolmio (5 000 euroa), kaksio (parhaat tarjoukset) ja pumppuhaulikko (150 euroa). (Vehkoo 2016, 47).

Tämä on välähdys Johanna Vehkoon kirjasta *Autiopaikalla – Tutkimusmatkoja tulevaisuuden raunioille*. Siwan ilmoitustaulu on yksi ikkuna yhteiskuntaan. Ja vaikka Siwa ja sen ilmoitustaulu ovat sittemmin tyhjentyneet, ei sekään kerro pelkästään autioitumisesta ja raunioitumisesta. Käyttämällä mielikuvitusta ja kuvittelemalla voidaan saada aavistus myös tilojen tulevaisuudesta, siitä mitä niissä voisi tapahtua. Kiinnosti minua sekin, mitä oli aikaisemmin tapahtunut, miten lähikaupan lakkautus oli koskettanut paikallisia asukkaita vaikkapa Kärämäellä tai Helsingin Kalliossa. Mutta varsinaisesti olin kiinnostunut siitä, mitä on tullut tai voisi tulla tyhjentyneen lähikaupan tiloihin. Halusin saada tietoa esimerkiksi tyhjien tilojen kiertonopeudesta. Kauanko ne ovat tyypillisesti tyhjillään, miten pian ne saadaan uuteen käyttöön? Vai saadaanko koskaan?

Kuva 1. Lähikaupoista taidetiloja?

Helmikuussa 2019 aloitin tyhjien tilojen potentiaalisen uusiokäytön kartoituksen lähtemällä kiertämään Siwa-paikkakuntia. Tietojeni mukaan maassa oli 42 Siwaa tyhjiään, ja niistä 17 kävin katsomassa. Päädyin monille paikkakunnille, joissa en ollut aikaisemmin käynyt ja joihin en todennäköisesti olisi muutoin eksynyt. Sellaisia olivat vaikkapa Nakkila, Kärämäki ja Parikkala.

Suurin osa Siwoista seisoivat yhä tyhjinä, useita vuosia sen jälkeen, kun kauppa oli lakkautettu. Siwat ovat arkkitehtuurillaan yksitoikkoisia, vaatimattomia laatikoita, useimmiten neliön muotoisia ja tasakattoisia. Jo niiden vaatimaton ulkoasu viestii siitä, etteivät ne pärjänneet kauppojen kilpailussa. Tyhjäksi jääneinä taloina ne pitävät vielä vähemmän meteliä itsestään.

Lähistöllä asuville Siwan lakkautus oli varmaankin ollut kova isku, mutta muut tuskin olivat jääneet sitä suremaan. Siwan tyhjeneminen ei välttämättä merkinnyt muuta, kuin että yksi bonuskortti katosi lompakosta. Siwoista ei koskaan ehtinyt kehittyä

kohtaamispaikkoja tai muuten symbolisesti merkityksellisiä. Niissä käytiin vain ostoksilla, ja kun ne lakkautettiin, siirryttiin jonkin toisen kaupan asiakkaiksi. Persoonattomia Siwoja ei voi verrata kauppiasvetoisiin kyläkauppoihin ja kivijalkamyymälöihin eikä entisaikojen osuuskauppoihin, saati sitten Lapinlahden sairaalan tai Teijon meijerin tapaisiin, paikallisesti merkityksellisiin rakennuksiin.

Ehkä tyhjiä Siwoja ja niiden mahdollista hyötykäyttöä kannattaa kuitenkin tarkastella juuri niiden arkisuuden, koruttomuuden, persoonattomuuden ja merkityksettömyyden vuoksi. Siwa on tyhjää tilaa, jolle on ilmeisen vaikeaa löytää uutta käyttöä. Silti sitä on jossain löytynyt. Jotkut Siwoista ovat saaneet uuden käyttötarkoituksen, vieläpä sellaisen, josta olen tässä työssä kiinnostunut. Siwoja kannatti katsastaa.

Mikkelissä neljä eri alojen naistaiteilijaa on vuokrannut Kansankatu 13:ssa sijaitsevan Siwan yhteiseksi työtilakseen. Talo on remontoitu uuteen käyttöön, ja siellä pidetään myös näyttelyitä, jolloin se avautuu ympäristössä asuville. Tutkimusmatkoillani pääsin käymään myös Rymättylän Siwassa, joka on koiraharrastajien käytössä, sekä Kemiön entisessä kaupassa, joka on muutettu nuorisotilaksi. Itse asiassa yllättävän monessa Siwassa on järjestetty jonkinlaista väliaikaista uutta toimintaa.

Parikkalassa tyhjä Siwa sai heinäkuussa 2019 toimia paikallisen taiteilijayhdistyksen näyttelytilana. Kävin saamaani vinkin pohjalta paikan päällä katsomassa kokoelmanäyttelyä, jossa oli noin 40 taiteilijan töitä entisen myymälätilan seinillä, maalaustelineillä ja vitriineissä. Näyttelyssä kävijä sai osallistua yhteisen taideteoksen tekemiseen, jota varten oli varattu yksi iso seinäpinta. Näyttelyn toteutumisen oli mahdollistanut yhteistyö kolmen paikallisen yrityksen kautta.

Helsingin Roihuvuoressa pitkään tyhjiillään ollut Siwa sijaitsee kerrostalon alakerrassa. Minulle selvisi sen yllättävä yhteys taiteeseen. Reko Lundanin näytelmä *Tarpeettomia Ihmisiä* on sijoitettu osittain juuri tähän tilaan. Näytelmän toinen päähenkilö nimittäin työskenteli kyseisessä kaupassa. Tämä tieto sytytti. Tunnen muutaman alueella asuvan taiteilijan, jotka alustavasti kiinnostuvat pienestä pop-up-tapahtumasta, joka sijoittuisi Siwaan. Tiedustelin kiinteistön omistajalta, olisiko mahdollista järjestää entisessä Siwassa pienimuotoinen taidetapahtuma, jossa olisi esitetty lukudraamana Reko Lundanin näytelmä. Tiedusteluuni ei tullut vastausta, eikä hanke lähtenyt toteutumaan. Se on kuitenkin korvan takana.

Marraskuussa 2019 tein nelipäiväisen retken Helsingistä Ouluun. Pysähdyin Pihtiputaalla, Viitasaarella ja Kärsämäellä, joissa kaikissa on tyhjä Siwa. Pysähdysten kesto ja ajan kohta määräytyivät bussiaikataulujen mukaan. Pihtiputaalla tämä kostautui pahasti. En ehtinyt saada mitään kuvaa Pihtiputaan kulttuurisesta elinvoimaisuudesta, en edes tyhjän Siwan kuulumisista. Jäin aamuyöllä liittymärampin kohdalla bussista, kävelin kovassa pakkasessa pari kilometriä Pihtiputaan autioon keskustaan. Löysin useita tyhjiä liiketiloja, joista vain oletin erään olleen Siwan, josta otin pari valokuvaa. Sitten lähdin taivaltamaan takaisin ehtiäkseni ensimmäiseen aamubussiin. Bussissa mietin, mikä olikaan seuraava määränpää – ja mietin myös koko homman mielekkyyttä.

Katutaidetta Kärsämäellä

Houtskär Boden - avoinna tänäänkin

Koiraharrastusta Rymättylän Siwassa

Kuva 2. Pysähdyksiä reitin varrella. Kärsämäen seinämuraali: Otto Maja.

Samana päivänä ohjelmassa oli myöhemmin Kärsämäki ja siellä aineistoa kertyi enemmän. Minulla oli etukäteen sovittu kontakti, paikallisaktiivi, joka omisti lähes kokonaisen työpäivän kierrättääkseen minua paikkakunnalla. Pääsin tutustumaan paikallisen taiteilijaosuuskunnan toimintaan. Autiota Siwaa visuaalisesti puhuttelevampia ja muutenkin merkityksellisempiä olivat purkukuntoisten puutalojen julkisivuihin tehdyt muraalit ja muu

katutaide. Sain paljon tietoa Kärsämäen kulttuurielämästä ja pystyin kuulemani pohjalta eläytymään siihen, millaisena Kärsämäki näyttäytyy kesäaikaan lukuisten tapahtumien tuodessa väriä ja eloa tälle pienelle paikkakunnalle. Harvassa ovat Kärsämäen kokoiset tai suuremmatkin suomalaiskunnat, joissa on kansainvälinen taiteilijaresidenssi. Kärsämäellä sellainen on perustettu taiteilijaosuuskunnan toimesta entiseen pappilaan, joka sijaitsee lähellä paikkakunnan kuuluisaa paanukirkkoa. Päivän pituisen havainnointini perusteella voin sanoa, että Kärsämäen kelpaa porskutella. Enemmänkin se voisi mainostaa itseään kulttuuripitäjänä.

Omalla tavalla mieleenpainuva oli myös kesäinen käyntini Säkylässä. Kiersin Varsinais-Suomea ja Satakuntaa ”kolmen Siwan taktiikalla”. Päivän aikana olin jo piipahtanut Eurassa ja Nakkilassa ja viimeiseen kohteeseen oli varattu kolme tuntia. Etukäteen ei ollut muuta tietoa paikkakunnasta kuin se, että siellä on tyhjä Siwa ja toiminnassa oleva varuskunta.

Kun bussi jätti minut Säkyllän linja-autoasemalle, kaivoin tottuneesti esiin kännykästäni karttaohjelman katsoakseni, missä Siwa oikein on. Linja-autoasemalla oli grillibaari ja sen terassilla istui miehiä nauttimassa kesäpäivästä ja oluesta. Karttaa katsottuani tajusin, että entinen Siwahan onkin tässä, linja-autoasemalla. Kiersin taloa, ja sen toisella puolella oli kaupan kulissit jäljellä. Ikkunoiden läpi näkyi muistoja entisestä, jotakin kaupan jäämistöä, mainoskylttejä ja teippauksia. Otin Siwasta tavanomaiset julkisivu- ja ikkunakuvat ja istahdin baarin terassille. Pian ajauduin juttuihin siellä istuvien miesten kanssa. Tältä seurueelta ei tullut mieleenkään kysyä paikkakunnan taide-elämästä ja kulttuuritarjonnasta, mutta kiitollisena otin vastaan vinkin ravintolasta, josta saisi maistuvan leikkeen. Pakostakin paljastuin noista toisista kovin poikkeavaksi kulkuriksi. Luultavasti minua pidettiin varsinaisena hörhönä, kun menin kertomaan heille Siwa-projektistani. Miesjoukko ei kuitenkaan naureskellut minulle, se suhtautui kummallisiin kiinnostuksen kohteisiin aivan asiallisesti ja otti asiakseen järjestää minulle pääsy tyhjään Siwaan. Paikalle soitettiin kiinteistön omistaja, jonka käsiin talon toisella puolella oleva ”myymälämuseo” oli jäänyt Siwan lopetettua.

Pääsin katsomaan Siwan sisätiloja. Valokuvasin tyhjiä hyllyjä, joissa oli kiinni hintalappuja. Maissia oli saanut peräti 80 prosentin alennuksella kaupan lopettaessa. Kassahihnalla oli yksinäinen proteiinipatukka. Oliko se unohtunut lenkkeilijältä, vai oliko myyjä meinannut ottaa siitä vielä viimeisenä työpäivänään energiaa? Joku oli jemmannot polkupyörän vihanneshyllyjen väliin. Siwan omalaatuinen estetiikka teki vaikutuksen, ja kokemukseni pohjalta ymmärrän, minkä takia urbaani löytöretkeily (*urban exploration*) on

suosittu harrastus. Sillä on tiloihin vihkiytyneitä harrastajia, jotka jakavat toisilleen videoita ja valokuvia autoituneista tiloista. Ne tietenkin ovat Säkylän Siwaa eksoottisempia ja näyttävämpiä, tehtaita ja kaivoskuiluja, mutta kyllä minäkin matkoillani löysin myös muutaman erikoisemman kohteen, joita kävin kuvaamassa. Niitä olivat hylätty seurakunnan leirikeskus ja rappiokuntoinen rautatieasema. Mutta Säkylän Siwaan pääsin luvan kanssa. Tunnelma muistutti siitä, että kaupan viimeinen käyttöpäivämäärä oli mennyt, aikaa sitten. Sain vaikutelman, että mitään uutta ei ole heti tulossa.

Kuva 3. Tutkimusretkellä kesällä 2019.

Siwojen kiertäminen oli minulle tutkimusmetodi, yksi ikkuna aiheeseen. Se ei ollut kovinkaan systemaattinen tiedonkeruun tapa, vaan pikemmin vapaata vaeltelua, jonka anti ei ollut etukäteen arvattavissa. Se kuitenkin antoi yleistä perspektiiviä. Se muistutti siitä, että ylivoimaisesti suurin osa Suomea on ”kehä kolmosen tuolla puolen” – niin kuin helsinkiläiset sanovat hahmottaessaan maan kaksijakoisesti. Vapaamuotoinen metodi johti siihen, että Siwojen uusiokäyttöä kiinnostavampia havaintoja tein usein Siwojen liepeiltä. Mutta tyhjen Siwojenkin tilanteesta ja tulevaisuudesta opin jotakin. Huomasin ettei tämänkään tilatyypin käyttöpotentiaalia sovi vähätellä. Vaikkapa Mikkelin esimerkki

osoittaa, että tyhjä ja tyhjänpäiväisenäkin kenties pidetty tila taipuu yhteisölliseksi taide-tilaksi, kun vain taivutetaan.

Kiertelyllä on myös se pitkäkestoinen vaikutus, että tulin uteliaaksi käyntikohteistani. Kun nyt kuulen sanottavan "Säkylä" tai "Kärsämäki", virityn välittömästi ja olen heti kartalla, en vain jossakin kehä kolmosen tuolla puolen. Puoli vuotta Säkylässä käynnin jälkeen sain Säkylän kulttuurielämästäkin täydentävää tietoa, kun kohtasin kunnan kulttuurisih-teen Korppoossa pidetyssä kulttuuri- ja luontomatkailuun liittyvässä seminaarissa. Sii- hen tilaisuuteen olin ilmoittautunut epämääräisessä verkostoitumisen toiveessa ja hank-kiakseni lisätietoa hankerahoituksesta, jota tarvitaan kehitettäessä Teijon Kulttuurimeije- rin toimintaa. Korppoon seminaariin oli bussikuljetus, mutta päätin jälleen retkeillä itsek- seni, ja taas se kannatti: Houtskärissä löysin aidon kyläkaupan, Siwoja paljon persoo- nallisemman. Kauppias kertoi, ettei lähikaupan pito aina kannata, mutta joillekin, esimer- kiksi hänelle, se on elämäntyö. Kauppias kertoi, kuinka kuntaliitokset vaikuttavat pienten paikkojen lähipalveluihin.

Teijon ruukkikylässä olen nähnyt, miten persoonallinen kyläkauppa voi tänäkin päivänä olla kanssakäymisen keskus, sosiaalinen tila, josta haetaan ruoan lisäksi myös kuulumi- sia ja jossa järjestetään talkooapua. Kylän keskellä sijaitseva kyläkauppa toimii epäviral- lisenä turisti-infona, nykylain salliessa myös baarina, jonka seinällä on iso screeni. Isojen kisojen aikaan kauppaan tai baariin pystytetään kisakatsomo. Teijon kyläkaupan erikoi- suus on kylmähuone, josta haetaan tavarat itse. Huuruudessa huoneessa sopii vaikka jäähdyttellä tunteitaan jääkiekko-ottelun kehkeytyessä kuumimmilleen. Mitään tuollaista ei Siwoissa tapahdu, mutta voisihan jonkin tyhjän Siwan täyttää Teijon kyläkauppaa muistuttavalla lähikaupalla, joka olisi enemmän kuin kauppa, niin kuin lähikauppa par- haimmillaan on.

2.2 Lapinlahden vanha sairaala

Harmaa joulukuinen viikonloppu vuonna 2014 Lapinlahden sairaala-alueella Helsin- gissä. Paljon kaupunkilaisia kävelyllä Hietaniemen hautausmaata kiertävällä rantapo- lulla. Lapinlahden sairaala-alueen portin tuntumaan on tuotu ulkotuli. Portin pieleen on kiinnitetty plakaatti, joka kutsuu tutustumaan sairaalarakennukseen, jossa harva kaupun- kilainen on ennen vierailut. Kävelylenkin jatkaminen Lapinlahden puiston puolelle on ol- lut useamman vuoden ajan sallittua ja periaatteessa mahdollista, mutta siitä ei taideta tietää, sillä käyskentelyn kieltävät kyltit ovat jääneet poistamatta. Lapinlahden sairaala

on miltei keskellä kaupunkia, vilkkaan ulkoilureitin vieressä, mutta silti käytännössä suljettua aluetta. Nytkään suurin osa ohikulkijoista ei mitenkään noteeraa portin pielessä olevaa plakaattia eikä sen mainostamaa rakennusta.

Välähdys samalta vuodelta: Carl Ludvig Engelin vuonna 1840 suunnitteleman sairaalarakennuksen maalipinta on pahasti haalistunut. Ja rakennus hieman umpimielinen, suljetun oloinen. Mutta nyt sen lounaisnurkkahuoneen ikkunoissa palavat valot, vastaleivottu pulla tuoksu. Parikymmentä henkilöä on kuuntelemassa tietoisua, jossa kerrotaan Suomen Mielenterveysseuran käynnistämästä Lapinlahden Lähte -aloitteesta. Aloitteessa sanotaan, että Lapinlahdesta olisi kehitettävä ”kaikille kaupunkilaisille avoin, kulttuurin ja mielen hyvinvoinnin keidas”. Tietoiskun jälkeen luvassa on sirkustyöpaja sekä taide-opiskelijoiden toteuttama draamallinen kävelykierros sairaala-alueella.

Joitakin neuvotteluja on jo käyty aiemmin tyhjän sairaalan osien tilapäisestä käytöstä alueella jo sairaala-aikana vaikuttaneen Pro Lapinlahti -yhdistyksen ja siitä versoneen Lapinlahden Lähteen tuottamiin tapahtumiin. Nyt Helsingin kaupungin kiinteistövirasto on antanut rakennuksen käyttöön kahdeksi päiväksi korvauksetta. Aikaisemmin se on antanut muutamien filmiryhmien käyttää sairaalaa kuvauspaikkana. Muuan tunnettu elokuvaohjaaja on oman pitkittyneen elokuvaprojektinsa tiimoilta jäänyt rakennuksen toiseen kolkkaan asustelemaan.

Lapinlahden Lähte ryhtyi kampanjoimaan ja hakemaan näkyvyyttä suunnitelmilleen. Kaupungin kanssa neuvoteltiin vuokrasopimuksesta. Tyhjää sairaalarakennusta haluttiin hyödyntää myös taiteilijoiden työtiloina. Tämän ajatuksen puolesta kampanjoi samaan aikaan myös toinen toimija, osuuskunta Tilajakamoksi organisoitunut ryhmä.

Suomen Mielenterveysseura pyrki vaikuttamaan siihen, että kaupunki lämpenisi Lapinlahden Lähteelle. Kaupungille vihjaistiin, että se voisi olla paitsi tilojen vuokraajana myös mukana toimijana. Muitakin Lapinlahti kiinnosti. Vuonna 2015 joukko anarkisteja valtasi sairaalan entisen leipomo- ja pesularakennus Venetsian, joka oli ollut päärakennusta paljon pitempään tyhjänä ja pahasti ränsistynyt.

Helsingin kaupunki oli tehnyt 2010-luvun alussa selvitystyötä Lapinlahden sairaalan muuttamiseksi kehitysvammaisten laitosasumiseen, mutta se oli kariutunut korjauskustannusten noustua yli 20 miljoonaan. Samoihin aikoihin kaupunkistrategiaan oli ilmestynyt periaatteellinen pyrkimys myydä sellaiset kaupungin omistuksessa olevat kiinteistöt, joille sillä itsellään ei ole käyttöä. Lapinlahtikin oli laitettu hiljaiseen myyntiin. Haettiin tahtoa, joka toisi yksityistä sosiaalialan toimintaa rakennukseen, jonka käyttötarkoitus oli

suojelumääräyksissä rajattu sosiaali- ja terveydenhuollon toimintoihin. Mahdollisesti toteutuvan kaupan yhteydessä vihjailtiin mahdollisuudesta saada samalla lähistöltä tonttimaata uudisrakentamiseen.

Kaavailut tilojen vuokraamisesta etenivät hitaasti ja hankalasti. Samalla kaupunki hääti moneenkin kertaan Venetsia-rakennuksen talonvaltaajat, mutta kun se heistä pääsi, tilalle tuli lähes yhtä ei-toivottuna pidetty tilapäiskäyttäjryhmä, Itä-Euroopasta Helsinkiin tulleet romanit. Sen kummempaa majoituspaikkaa ei heillekään kyetty osoittamaan.

Näytti siltä, että näköpiirissä ei ole ratkaisua, jolla Helsingin kaupunki pääsisi Lapinlahdesta kunniallisesti eroon. Pattitilanteen ja konfliktin ilmapiiri oli aistittavissa. Vastakkain olivat kaupungin hallinto ja radikaalit valtaajat. Lapinlahden Lähde ja Osuuskunta Tilajakamo luovivat välissä ja neuvottelivat päärakennuksen tilojen vuokraamisesta, mutta siinäkään ei vähään aikaan edetty. Rakennukset kohtasivat ajoittain ilkivaltaa. Ikkunoita rikottiin, ja ne peitettiin vanerilevyin. Kaupunki reagoi ilkivaltaan palkkaamalla joksikin aikaa vartioliikkeen alueen ympärivuorokautiseen valvontaan. Koirapartiot kiersivät aluetta.

Kaikki tämä tapahtui aika lailla piilossa julkisuudelta. Lapinlahden tulevaisuutta ei julkisuudessa paljonkaan pohdittu. Yksittäisissä puheenvuoroissa kuitenkin tuettiin Lapinlahden Lähdetä. Sanottiin että sen toiminta on sellaista, että se kunnioittaa Lapinlahden historiaa, ja sopii sairaalatoiminnan jatkeeksi. Voi olla, että tällä oli jotakin vaikutusta siihen, että Helsingin kaupunki lopulta lämpeni.

Kuva 4. Lapinlahden vanhasta sairaalasta kulttuurin ja hyvinvoinnin keskus.

Joulukuussa 2015 Lapinlahden sairaalan sisätilat valaistiin, ensimmäisen kerran monien vuosien jälkeen. Helsingin kaupunki oli solminut toistaiseksi voimassa olevan vuokrasopimuksen Lapinlahden Lähteen ja Osuuskunta Tilajakamon kanssa. Nyt jo viiden vuoden ajan ne ovat rinta rinnan kehittäneet Lapinlahtea. Niiden toiminnoissa yhdistyy mielenkiintoisella tavalla kansalaistoiminta, kulttuuri, matalan kynnyksen palvelut sekä pienryrittäjäyys. Lapinlahden Lähteen ja Osuuskunta Tilajakamon toimintaprofiilit ovat aika erilaiset, eivätkä niiden toimintakulttuuritkaan ole aina olleet helposti yhdistettävissä. Yhteinen päämäärä ja yhteiset haasteet ovat kuitenkin niitä yhdistäneet. Näinä vuosina Lapinlahti on tullut alueena todella tunnetuksi. Siitä on tullut helsinkiläisille merkityksellisempi. Sitä on käytetty usein esimerkkinä tyhjen tilojen onnistuneesta haltuunotosta, joskin toisenlaisiakin näkemyksiä on esitetty.

Alueen avoimempi aikakausi on kestänyt nyt noin viisi vuotta, ja sinä aikana entiset potilashuoneet ovat täyttyneet taitelijoista ja pienryrittäjistä, alueella on järjestetty isoja kaupunkitapahtumia ja sen rinnalla luotu lukemattomia arkisia kohtaamistiloja- ja malleja, joilla pyritään tukemaan kaupunkilaisten osallisuutta ja hyvinvointia. Tiloja on

kunnostettu taidegallerioiksi ja näyttelytiloiksi, entinen potilassauna on avattu yleisölle ja alueella toimii muun muassa pienpanimo ja kahvipaahtimo, artesaanileipomo, hävikkiravintola ja hävikkikukkakauppa. Lisäksi lukuisat taitelijat ja tutkijat sekä kulttuuri- ja hyvinvointiyrittäjät ovat löytäneet alueelta itselleen työtilat. Suuriakin yleisötapahtumia on järjestetty.

Toiminta on kuitenkin kehittynyt epävarmuuden keskellä. Usein on näyttänyt siltä, että ruohonjuuritasolla aluetta kyllä kehitetään, mutta kaupungin visiot tilan tulevaisuudesta ovat kovin toisenlaiset. Silti kaupunki on käyttänyt noin 7 miljoonaa euroa pääasiassa julkisivuparannuksiin. Rakennusten sisätiloja on remontoitu vuokralaisten toimesta muun muassa oppilaitosyhteistyön avulla. Talossa on vieläkin ilmeisiä korjaustarpeita, mutta tilojen tilanne on täysin toinen kuin niiden ollessa tyhjillään.

Lapinlahti on ollut usein esillä kärkeväksikin käyneessä kaupunkipoliittisessa keskustelussa. Oman kiinteistöstrategiansa pohjalta kaupunki on valmistellut Lapinlahden sairaalan vuokrauksen aikana myös sen myyntiä. Loppuvuodesta 2018 käynnistettiin ideakilpailu, johon osallistumiseen nykytoimijoilla oli korkea kynnys: osallistujalla piti olla käytännössä valmius rakennusten ostamiseen ja samalla sairaalarakennusten lisäksi ideakilpailuun yhdistettiin myös mahdollisuus ehdottaa ja investoida alueelle lisärakentamista.

Kaksivaiheisen ideakilpailun ensimmäisessä vaiheessa nykyiset vuokralaiset olivat mukana kehittämässä ehdotusta Y-säätiön ympärille muodostuneelle yhteenliittymälle. Se kuitenkin vetäytyi kilpailusta, koska ei ollut saanut rahoittajia taakseen. Suunnittelukilpailu tuotti lopulta vain yhden ja niin muodoin voittaneen ehdotuksen. Siinä kansainvälinen kiinteistösijoittaja lupasi ostaa Lapinlahden rakennukset miljoonalla eurolla, jos se saisi samalla rakentaa hotellin Lapinlahden suojellun puiston laitaan. Suunnitelmassa rakennukset oli pääosin varattu kaupalliseen käyttöön.

Kansalaismielipide oli voittajaesityksen vastainen. Lehdissä oli paljon ”Ei hotellia Lapinlahteen” -henkisiä kirjoituksia. Alueen nykytoiminnalle myötämielisiä mielipidekirjoituksia julkaistiin, lobattiin, kerättiin adresseja, julkaistiin esimerkiksi uusia hankkeita vastustavien arkkitehtien asiantuntijahaastatteluja (Archinfo 2020). Kaikella tällä oli vaikutuksensa, sillä myös Helsingin kaupungin päättäjien enemmistö asettui vastustamaan Lapinlahden sairaalan myyntiä suunnittelukilpailun voittajalle tai ostajaehdokkaalle.

Syksyllä 2020 tilanne on se, että kaikki on auki. Kaupunki tai sen asettama selvitysmies on jatkamassa Lapinlahden tulevaisuuden kaavailuja. Lapinlahden nykyiset toimijat

jatkavat toimintaansa ja kampanjoivat samalla sen puolesta, että kaupunkilaisten ääni ja osallisuus tulee edes jollain tavalla huomioiduksi alueen tulevaisuutta suunniteltaessa. Myös moni asiantuntija on vaatinut Helsingin kaupunkia tarkastelemaan Lapinlahden tulevaisuutta tila- ja kustannuskysymyksiä laajemmin. Toisaalla on myös väitetty Lapinlahden nykytoimijoiden tehneen kampanjoinnillaan hallaa tilojen väliaikaisvuokraukselle, koska he ovat ”hirttäytyneet kiinni omaan pienen piirin oikeuteensa olla ikuisuuteen paikassa”. Jotkut kuntapäättäjät ovat kutsuneet nykyisiä toimijoita ”talonvaltaajiksi”, tosin pehmentäen herjaansa varustamalla termin lainausmerkeillä. Siitä ei ole paljonkaan puhuttu, että nykyiset talonvaltaajat sentään maksavat tilojen käytöstä vuokraa kaupungille noin 800 000 euroa vuodessa, mikä kattaa kiinteistön ylläpitoon ja lämmitykseen liittyvät nykyiset kulut.

Lapinlahti ei varmastikaan ole toteutuneen toimintansa puitteissa vielä sellainen ”kaikille kaupunkilaisille avautuva urbaani olohuone tai hyvinvoinnin keidas”, joka se kuuluttaa olevansa. Mutta potentiaalia sillä on paljon, kaikenlaisia vielä toistaiseksi käyttämättä jääneitä mahdollisuuksia. Ja onhan nykyisen toiminnan puolesta koottu yli 30 000 kaupunkilaisen vetoamus, jonkinlainen osoitus siitä, että jotakin tärkeää on tehty. Helsingin kaupunkikin on antanut toiminnalle arvoa myöntäessään Lapinlahden toimijoille vuoden kulttuuriteko- palkinnon.

Ei ole pelkkää hourailua kuvitella, että Lapinlahdesta tulisi jonain päivänä suuren maailman kulttuuritehtaiden ja -meijereiden sekä taidepanimoiden tapainen paikka, jota tullaan kaukaakin ihmettelemään, kokeilevasta käytöstä lähtenyt toiminta ”jalostaa” kiinteistöä kulttuuriseen käyttöön. Lapinlahti on testi myös Helsingin kaupungille. Nähtäväksi jää, tarkistaako kaupunki kiinteistöstrategiaansa ja tarkasteleeko se arvokiinteistöään kuluerien sijaan ympäristönä, jossa voi yhdistää kaupungin ja kaupunkilaisten yhteiskemittämisen lähidemokratian hengessä, mahdollistaa kaupunkitilan merkityksellistämisen ja uuden kaupunkikulttuurin synnyn.

Minulle Lapinlahti on ollut vuodesta 2014 lähtien toimintaympäristö, josta olen ylpeä. Omalla pienellä panoksella olen voinut olla mukana isossa hankkeessa. Aivan ensimmäisten joukossa olin paistamassa pullaa ja teippaamassa julisteita, sitten kertomassa kaupunkilaisille Lapinlahden Lähteen visioista. Olen tehnyt satoja ellen tuhansia tunteja vapaaehtoistyötä, ja samalla verkostoitunut ja rakentanut yhteistyötä monien eri toimijoiden kanssa. Olen ollut mukana kehittämässä Lapinlahden isoa visiota, ja kehitellyt samalla jonkun verran myös omia projektejani, kuten rakentanut portaiden alle hukkatilaan tilan, jonka nimesin Suomen pienimmäksi teatteriksi. Aloitin Lapinlahdessa

vapaaehtoistyöntekijänä, mutta sitten työllistyin toimintaan hanketyöntekijänä ja olen myös osallistunut hallitustyöskentelyyn. Töideni skaala on ulottunut siivoamisesta strategiatyöskentelyyn ja ”teatterinjohtajuuteen”. Tapahtumia olen ollut järjestämässä alueella pienistä ryhmätilaisuuksista isompiin kaupunkitapahtumiin, kuten Lapinlahden juhannukseen, jossa on vierailut noin 600 kävijää.

2.3 Teijon ruukkikylä

Salon kaupunki kamppailee taloutensa kanssa. Nokian ja suomalaisen kännykkäteollisuuden kultakaudella Salo eli hybriksessä, mutta pudotus oli sitäkin rajumpi. Se johti suurtyöttömyyteen ja surkeaan kuntatalouteen. Työttömyyden kimppuun on sittemmin käyty muun muassa puhaltamalla henkiin entistä Nokian tehdasta, tekemällä siitä start-up-yritysten keskusta. (Mäenpää 2019.)

Saloon liitettiin vuonna 2009 yhdeksän lähikuntaa, muun muassa Perniö. Salon keskustasta parinkymmenen kilometrin päässä sijaitsevat Teijon ruukkikylät Mathildedahl, Teijo ja Kirjakkala, joilla on pitkät perinteet rautamalmin jalostuksessa. Ruukkien ympärille syntyi parisataa vuotta sitten kyläyhteisöjä, jotka nykyisin elävät matkailun ja pienyritysjäilyden varassa. Salon kaupungin viestinnässä ruukkikyliä markkinoidaan näkyvästi osana kaupungin yrittäjämönteistä ja matkailun kehittämiseen keskittyntä strategiaa. (Salon kaupunki 2020.)

Raaseporin kaupunkiin tai entiseen Pohjan kuntaan kuuluva Fiskars ja Billnäs ovat ainakin vielä Teijon kylä tunnetumpi ruukkikylä. Ne ovat jo pitkään vetäneet puoleensa matkailijoita sekä vakituisia asukkaita, alueelle asettuneita taiteilijoita ja käsityöläisiä. Mathildedahlin ruukkikylä tulee kuitenkin kovaa vauhtia Fiskarsin ja Billnäsän vanavedessä. Viime vuosina Mathildedahl on noussut ilmiöksi, ”Suomen hipstereimmäksi kyläksi” (Bäckgren 2018). Ruukkialueella ja sinne johtavalla kylätiellä on lukuisia käsityömyymälöitä, trendikäs kyläravintola ja bistroja, suklaapuoti ja satamapalveluita sekä helppokulkuisenakin houkutteleva Teijon kansallispuisto. Koronakesä 2020 houkutteli turisteja kylänraitille niin, että Mathildedahlin, tai Matildan niin kuin paikkakuntalaiset sanovat, vanha rauha oli kadonnut. Toisaalta oli todistettu, että onnistuneen markkinoinnin ja alueen kokonaisvaltaisen kehittämisen kautta pieni maalaishäylä voi lähteä nousuun.

Viiden kilometrin päässä sijaitsevassa Teijossa on paljon rauhallisempaa. Kylä elää vieläkin ennen kaikkea teollisuudesta. Kylän suurin työllistäjä on telakka ja siellä on koko

joukko teollisuuden yrityksiä. Ympärivuotisia asukkaita on Mathildedahliin verrattuna moninkertaisesti, paljon koko ikänsä Teijossa asuneita. Kylän maamerkki on Suomen pienin kivikirkko. Sen tuntumassa on Teijon kartano ja joukko ruukin aikaisia rakennuksia.

Kylän ehkäpä kauneimmassa pisteessä, kartanon kupeella, patolammen juuressa, seisoo kolmikerroksinen, persoonallinen kivitalo. Se on kartanon entinen meijeri. Tältä se näytti, kun sitä ensi kertaa katselin:

Alimmat ikkunat näyttävät olevan rikki, ovet repsottavat avoimina, päätysiiven kattokin on rapistunut. Valo taittaa säteensä okrankeltaiseen maalipintaan, jossa on siellä täällä lohkeamia. Talo puhuttelee voimakkaasti. Samaan aikaan se näyttää surkealta ja hylätyltä sekä kutsuvalta ja kunnostettavalta. Mahdollisuudelta.

Keväällä 2020 alkoi Teijon Kulttuurimeijerin kehittäminen. Tai olihan tilassa jo kahtena edellisenä kesänäkin ollut kesänäyttely ja elokuvatapahtumia. Oman ensivisiittini jälkeen asiat ovat edenneet niin, että kesällä 2019 olin apuna järjestämässä meijerin remontoimissa osassa asuneen elokuvaohjaaja Katariina Lillqvistin kanssa Kulttuurimeijerin ensimmäisiä tapahtumia. Syksyllä perustimme yhdessä Lillqvistin ja luontoyrittäjänä toimivan Risto Saarelan kanssa yhdistyksen, jonka tavoite on kehittää meijerin ympärille lisää kulttuuritoimintaa, luontomatkoja ja residenssitiloja. Ensin piti vain rakentaa 70 neliötä lattiaa. Vuosia raakatilana olleissa tiloissa ei ollut valmiina peruslämpöä. Projektin alkuvaiheessa nukuin ensimmäiset yönä kuormalavoista kyhättyssä tilapäissäängyssä, makuupussiin kääriytyneenä, pipo päässä. Talon ensimmäisessä kerroksessa ei vielä ole vesipistettä ja vessaa.

Teijon kehittämisprojekti käynnistyi kuvittelemalla. Näimme meijerissä mahdollisuuksia, paikassa potentiaalia. Samalla kuitenkin ymmärsimme, että nopeasta projektista ei ole kysymys. Kumppaneihini olin tutustunut Lapinlahdessa. Muutamaa vuotta aikaisemmin olimme mukana täyttämässä 30 vuotta enimmäkseen tyhjillään ollutta Venetsia-rakennusta toiminnalla. Tämäkään tila ei ollut ennen uutta käyttöä tyhjänä, vaan täynnä erilaisia sinne säilöttyä, jota oli aluksi kannettava ulos.

Kuva 5. Teijon Kulttuurimeijerin vuosi 2020.

Myös Teijossa riitti lattian rakentamisen lisäksi paljon muuta puuhaa. Päiväni kuluivat pystyttelemälle puitteita omaan ja yhteiseen toimintaan. Ajatuksena yhdistyksellämme on rakentaa raakatilasta kesänäyttelyyn soveltuvia näyttely- ja esitystiloja sekä kehittää tiloja myös ympärivuotisen toiminnan mahdollistamaan yhteiskäyttöön, omaan ajoittaiseen majoittumiseen ja myöhemmin residenssitoimintaan. Talon keskikerroksen, noin 180 neliön tila saatiin vuokratuksi edullisesti, mutta vuokrasopimukseen sisältyi myös korjausvelvoitteita, kuten lattian rakentaminen raakatilaan. Ensimmäinen vuosi oli koe-ponnistus ja sen pohjalta oli tarkoitus neuvotella pitempiaikaisesta jatkosta sekä projektin laajentamisesta mahdollisesti alimpaan kerrokseen, jossa tyhjää tilaa on noin 200 neliötä.

Kesällä 2020 Teijon Kulttuurimeijerin tiloissa oli mahdollista majoittua, jos ei ylenpalttisia mukavuuksia kaivannut. Ohikulkijoille tarjottiin tilaisuus tulla kurkistamaan sisätiloihin. Kurkistajat olivat yleensä innoissaan, eikä ihme, sillä vanhalla rakennuksella on salape- räistä vetovoimaa.

Meijeriprojektia markkinoitiin ja tehtiin näkyväksi sosiaalisessa mediassa, johon muodostuikin suhteellisen runsas ja aktiivinen seuraajakunta. Yhdistys alkoi myös harjoittaa jäsenhankintaa ja vihjailla, miten projektia voisi tukea taloudellisesti. Me kolme perustajäsentä maksoimme omasta kukkarosta vuokran ja monia muita menoja. Avoimesta ikkunasta myytiin kahvia ja sisällä paistettiin valurautapannulla gruusialaisia hatsapuri-leipiä. Tämä ruokakulttuuri tuotti jotain tuloja, muita tuloja ei toiminnan kehittämiseen juuri tullut. Paikalle osuneet suhtautuivat hankkeeseemme kuitenkin sympatialla ja palaute oli kannustavaa. Yhteistyötä viriteltiin myös paikallisen kyläyhdistyksen ja lähialueen muiden toimijoiden suuntaan.

Kesällä minun oli mahdollista omistautua Teijon Kulttuurimeijerin kehittämiseksi jokseenkin kokopäiväisesti, joskin ilman palkkaa. Kaikkine keskeneräisyyksineen ympäristö ruokki mielikuvitusta, ideoita pulpahteli päivä päivältä. Mutta nyt syksymmällä on ollut vedettävä henkeä. Vaikka minulla olisi miljoonia, en ole varma, käyttäisinkö niitä tämän sittenkin syrjäisen tilan kohentamiseen. Omaa rahaa ei tosiasiaassa ole, ja oman ajankin käyttäminen on riski-investointi lyhytaikaisen vuokrasopimuksen puitteissa. Mutta potentiaalia paikassa on. Voi olla, että Kulttuurimeijeri ei jatkossa olekaan niin syrjässä, jos Teijon ruukkikylien alueen matkailullinen vetovoima vain voimistuu. Se on selvää, että pelkällä hengen voimalla ei päästä eteenpäin. Tarvitaan myös resursseja, uusia toimijoita visioimaan ja visioita toteuttamaan. Toiminta-ajatustakin on vielä mietittävä, taide-toiminnan lisäksi tarvitaan kenties myös muuta. Vaikka tyhjä raakatila inspiroi taidetoimintaa, talolle pitäisi keksiä käyttöä myös kesäsesongin ulkopuolella. Mutta ympärivuotinen lämmitys on kustannuserä. Nyt on ollut varaa pitää vain ajatusta lämpimänä.

Kiinteistön omistajan kanssa on neuvoteltu pitemmästä vuokraperiodista ja siitä millaisia välttämättömiä korjauksia omistaja tulee kiinteistössä toteuttamaan. Tätä kirjoitettaessa ei tiedetä, miten käy. Eikä tiedetä niin muodoin sitäköään, miten Teijon Kulttuurimeijerin käy. Toivottavasti hyvin.

3 TYHJIEN TILOJEN KOKEILEVA KÄYTTÖ

Ympäristöministeriön *Tyhjät tilat* -hankkeessa tarkoitus oli kartoittaa hukkakäytöksikin kutsuttua tyhjäksi jääneiden tilojen tilapäistä tai pysyvää uutta käyttöä. Hella Hernbergin toimittamassa hankkeen loppuselityksessä pohditaan tilojen tyhjentymistä ja uudiskäyttöä muun muassa resurssiviisauden näkökulmasta. Aihetta tarkastellaan selvityksessä myös lainsäädännön ja tilan hallinnan ja käytön näkökulmista. Selvitys tuo esiin myös ”käyttäjälähtöisen kehittämisen” käsitteen, ja julkaisun esipuheessa kysytään, ”voidaanko rakennus nähdä viimeistellyn teoksen tai kertakäyttöisen hyödykkeen sijaan muuntuvana rakenteena, jolla voi olla monta eri elämänvaihetta ja jonka tiloja voi käyttää myös eri kellonaikoina useaan eri tarkoitukseen”. (Hernberg 2014, 14–16.)

Vuonna 2019 on laadittu politiikkasuositus *Tyhjät tilat kaupunkien voimavaraksi*. Suositus on syntynyt osana Ketterä Kaupunki-tutkimushanketta, jossa mukana on ollut tutkijoita muun muassa Tampereen yliopistosta. Suosituksessa esitetään maankäyttö- ja rakennuslakiin liitettäväksi tyhjiä tilojen käyttöönottamiseksi kokeilevan käytön periaatetta, jonka pohjalta voitaisiin helpottaa tyhjiillä olevien tilojen lyhyt- ja väliaikaista käyttöä sekä toistaiseksi jatkuvia kokeiluja. (Alatalo ym. 2019.)

Kansainvälisten kaupunkiesimerkkien kautta aihetta käsittelee esimerkiksi Creative Metropoles -projektin raportti *Tilojen väliaikaiskäyttö – Aika entisen ja tulevan välissä* (Rönkä ym. 2011). Maaseutumaisessa ympäristössä tyhjäksi jääneiden julkisten rakennusten uusiokäyttöä on selvitetty esimerkiksi Varsinais-Suomen Kylät ry:n toteuttamassa *Elävät Tilat*-selvityksessä (Linkoranta 2019).

3.1 Erityyppisiä tyhjiä tiloja

Ympäristöministeriön Tyhjät Tilat -hankkeessa (Hernberg 2014) tyhjenemisen tunnistettiin koskevan monenlaisia tilatyyppejä, joista keskeiseksi nostettiin niiden mittakaavan ja määrän pohjalta kolme: yksityisessä omistuksessa olevat toimistot -ja liiketilat, varuskunnat ja muut valtion omistamat kiinteistöt sekä pienten kuntien palvelu- ja hallintorakennukset.

Pelkästään pääkaupunkiseudulla on vuonna 2017 laskettu olevan tyhjää toimistotilaa noin 1,2 miljoonaa neliötä, ja vajaakäyttöaste on Euroopan suurimpia (Alatalo ym. 2019).

Toimistotilojen tyhjentymisen voi odottaa jatkuvan. Siihen vaikuttaa jo pelkästään digitalisaatioon liittyvä työelämän muutos. Globaali koronapandemia on vuonna 2020 siirtänyt toimistotöitä työpaikoilta omassa kodissa tehtäviksi, ja voi olla, että jatkossakin työskennellään paljon etänä.

Tilat tyhjenevät väestön vähetessä. Vuosina 2004-2013 lakkautettiin lähes 1000 koulua, ja monet koulurakennukset jäivät tyhjilleen (Linkoranta 2019). Koulujen tyhjenemisen taustalla ovat kuntien talouspaineet ja väestömuutokset. Kun väki vähenee eikä kouluikäisiä lapsia ole tarpeeksi, koulu joutuu lakkautuslistalle. Hella Hernberg (2014, 14–16) nimeää tilojen tyhjenemisen perussyöksi juuri väestön keskittymisen.

Vuosina 1966–2013 Suomessa tehtiin 156 kuntaliitosta, vuosina 2001–2013 kuntien lukumäärä väheni 128:lla (Hernberg 2014, 38). Sen jälkeen kartalta on kadonnut kymmenen kuntaa lisää. Kuntaliitokset johtavat lähes vääjäämättä päällekkäisten toimintojen ja niiden tilojen karsimiseen, vanhoille kunnantaloille, kirjastoille, kouluille ja muille pitäisi keksiä käyttöä ja käyttäjiä. Suurissa kaupungeissakin palveluverkkoa on harvennettu, mikä on johtanut siihen, että yhä enemmän tiloja on tyhjiillään. Maaseudulla kaupat ovat hävinneet jo aikaa sitten kuntien keskustaajamien ulkopuolella, ja vaikka kivijalkakauppojen merkityksestä paljon puhutaankin, vähittäiskauppa on kaupungeissakin keskittynyt. Talouslamat ovat lakaisseet yritystoimintaa ja tyhjentäneet tiloja. Tämä huomattiin 1990-luvun lamavuosina, jolloin lähiöiden ostoskeskukset tyhjenivät erikoisliikkeistä ja keskustojen kadut olivat täynnä mustia aukkoja, tyhjiä liiketiloja. Kirpputori oli tyypillinen tilan uudelleen käytön muoto, aluksi lamataloutta, sittemmin pysyväksi jäänyttä kierrätystaloutta, jossa tilatkin kiertävät. (Keskinen 1994.)

3.2 Kamppailua kaupunkitilasta

Tilojen valtaaminen on radikaali keino ottaa tyhjä tila vähintään väliaikaikäyttöön. Ilmiöllä on pitkä historiansa. Valtaaminen voi hipoa tai rikkoakin lain rajoja, ja siinä on usein ideologinen vastalause markkinavoimille. Helsingissä niin sanotun Lepakkoluolan valtaaminen vuonna 1979 ja myöhemmin rautatieaseman liepeillä olleiden makasiinien valtaus 2000-luvun alussa olivat symbolisestikin tärkeitä tapahtumia, joista kaupunkiaktivismi ja uudenlainen kaupunkikulttuuri lähtivät kehittymään. Valtaajien pyrkimykset koettiin yhä yleisemmin oikeutetuiksi. Vaikka Lepakko pian purettiin, siellä toimineet Elävän

musiikin yhdistys Elmu ja radioasema jatkoivat toimintaa, kunnes ne väistyivät lopulta Nokia-yhtiön käyttöön suunniteltujen toimistojen tieltä. Makasiinit puolestaan paloivat, mutta paikalle rakentui sen jälkeen kaupungin toimesta kansalaistori ja sen välittömään läheisyyteen nousi kaupunkikirjasto Oodi, uudenlainen kaupunkilaisten kohtaamistila tai tilan ja toimintojen sekoitus.

Helsingin Suvilahteen on noussut monipuolinen kulttuurikeskittymä, isojen festivaalien näyttämö ja samalla pienimuotoisen toiminnan paikka. Sekin lähti kehittymään Oranssi ry:n 20 vuotta sitten toteuttamasta valtauksesta. Oranssilla oli mainetta lain rajamailla liikkuvana toimijana, mutta nyt se on tunnustettu toimija kulttuuritoimijoiden verkostossa.

Tampereella lähti 2000-luvun alussa tapahtuneesta talon valtauksesta kehittymään Hirvitalo, josta kehittyi virallinen yhdistys ja sen valtaamasta talosta nykytaiteen keskus, jonka toiminnassa on myös sosiaalisia ulottuvuuksia. Uhka talon purkamisesta on säilynyt. Vuonna 2020 toimijat solmivat kuitenkin vuoteen 2025 jatkuvan vuokrasopimuksen Tampereen kaupungin kanssa. (Leppäniemi 2020.)

3.2.1 Tilapäiskokeiluja, väliaikaiskäyttöä

Valtaaminen ei ole ainoa tapa lähteä liikkeelle. Kiinteistön osto harvemmin onnistuu kulttuurialan toimijoilta, mutta tilojen vuokraaminen tilapäiskäyttöön voi hyvinkin tulla kysymykseen. Tarkastelen seuraavaksi vuokrausperusteista tilojen uudis- ja tilapäiskäyttöä jälleen erilaisten esimerkkien avulla. Vuokraamisvaihetta voi seurata tilojen omistussuhteen muutos, ja muutenkin toiminnan organisoinnissa voi tapahtua muutoksia. Aina ei tilojen lopullinen käyttötarkoitukseen ole heti selvillä. Alkuun voidaan päästä tilan *kokeilevalla käytöllä*.

Kokeileva käyttö voidaan jakaa kolmeen muotoon: *hetkelliseen, väliaikaiseen ja toistaiseksi* jatkuvaan käyttöön. Hetkellisellä käytöllä voidaan viitata esimerkiksi pop-up tempaukseen tai lyhytkestoiseen tilan käyttöön. Väliaikaiskäyttö puolestaan on sekin aina määräaikaista. Toistaiseksi jatkuva kokeileva käyttö puolestaan tarkoittaa tilan pitempiaikaista käyttöä, jolle ei ole määritetty etukäteen kestoa. (Alatalo ym. 2019, 3.)

Rakennuksen tai tilan käyttäjät ovat kokeilevassa käytössä vuokralaisia, jotka tekevät tilasta joko lyhytaikaisen tai pitemmän vuokrasopimuksen. Väliaikaiskäyttö tarkoittaa

tilan hyödyntämistä siirtymävaiheessa, tilan tyhjentymisen jälkeen, ennen pysyvämpää uutta käyttöä. Kokeileva käyttö voi joskus onnistua niin, että se johtaa pysyvään käyttöön. Hernbergin mukaan: ”tilapäiskäytöllä tarkoitetaan vapaan tai alikäytetyn maa-alan tai rakennuksen väliaikaista aktivointia esimerkiksi vuokraamalla se käyttäjälle tietynlaisin ehdoin. Toimintamallista hyötyvät etenkin kiinteistöt, joiden kehittämiseksi ei ole välitöntä kysyntää tai joiden tiedetään joutuvan odottamaan uuden ratkaisun valmistamista.” (Hernberg 2014, 42.)

Vuonna 2011 Ympäristöministeriö toteutti Kaupunki-innovaatiot-hankekokonaisuuden, jonka yhteydessä kartoitettiin tyhjien tilojen tilapäiskäyttöä kaupunkikehittämisen voimavarana. Kartoituksessa hyödynnettiin temaattista ryhmähaastattelua, jossa mukana oli kaupunkisuunnittelijoita, kulttuurijohtajia ja kehittämishankkeiden projektipäälliköitä sekä tapahtumajärjestäjiä, kaupunkitaiteilijoita, aktivisteja, arkkitehteja ja kaupunkitutkijoita. Raportin aiheesta tekivät arkkitehti Panu Lehtovaara Arkkitehtitoimisto Livadysta ja Turun yliopistossa nykyisin työskentelevä yhteiskuntatieteilijä Sampo Ruoppila.

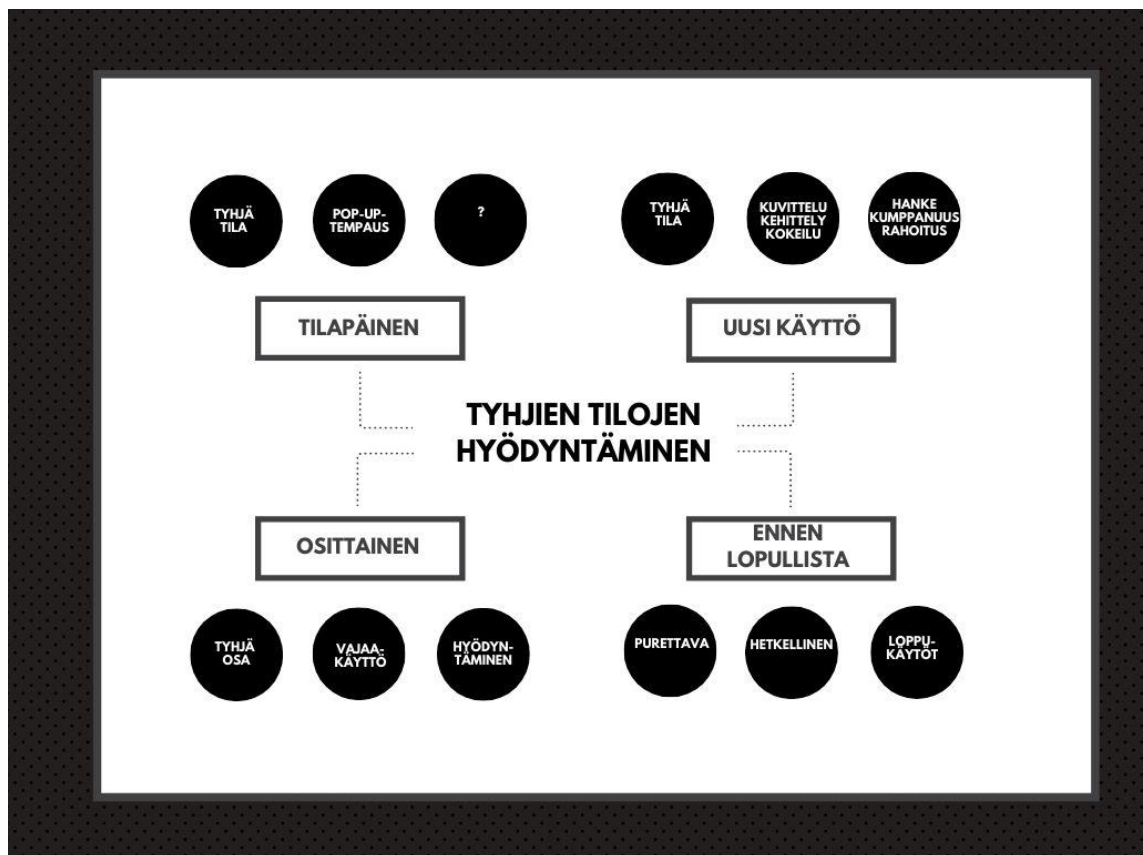
Raportissa esitellään Kaupunkikiihdytin-toimintamalli, jossa kaupunkikehitystä kiihdytetään tyhjiksi jääneiden, potentiaalia omaavien tilojen avulla. Malliesimerkkinä mainitaan Amsterdamissa 1990-luvun lopussa käynnistynyt telakka-alueen uusiokäyttö, jossa alueen avoimessa hengessä tapahtunut kehittäminen johti tilapäisen kokeilun kautta pysyväisluonteiseen lopputulokseen. Amsterdamin kaupungin hallinto perusti erityisen rahan tukemaan luovia kulttuurihautomaita. Tyhjästä telakka-alueesta järjestettiin konseptikilpailu, jonka voitti vallattujen kulttuuritilojen verkoston yhteenliittymä Kinetisch Noord. Sittemmin yli 150 toimijaa on asettunut omaleimaiselle, vetovoimaiseksi muuttuneelle alueelle, jonka kulttuuritoiminnot, kiertotalous ja sosiaalinen yritystoiminta houkuttelevat turistejakin tutustumaan. (Lehtovuori & Ruoppila 2011, 6)

Creative Metropolies-projektissa (Rönkä ym. 2011) on kartoitettu tyhjien tilojen elävöittävää tilapäiskäyttöä tilan käyttäjien, tilan omistajien sekä laajemmin kaupunkien näkökulmista. Kansainvälisiä esimerkkejä, jossa kaupunki itse on ollut aktiivinen isojen, tyhjäksi jääneiden tilakokonaisuuksien kehittäjänä on useita. Hankkeen raportissa päätellään, että ”monessa eurooppalaisessa kaupungissa on tyhjiä ja kokonaan hylättyjä alueita, jotka olisivat tuhoutuneet ilman luovien toimintojen väliintuloa” (Rönkä ym. 2011, 4).

3.2.2 Taidetta tilapäistiloissa

Tilojen kokeilevassa käytössä taitelijat ja kulttuuritoimijat etsivät työskentelylleen edullista, toimivaa ja inspiroivaa tilaa. Tavoitteet voivat olla hyvinkin erilaisia: uuden kulttuuri-keskuksen luominen, näyttelyn pystyttäminen, rauhallisen residenssin rakentaminen, jonkin kokeileminen, tavallisesta poikkeavan esityspaikan löytäminen.

Kuvio 1 on tiivistys tyhjiä tilojen erilaisista käyttömuodoista. Tämän perään esittelen lyhyesti kolme erilaista esimerkkitapausta, joissa kaikissa nimenomaan taitelijat harjoittavat tilojen kokeilevaa käyttöä.

Kuvio 1. Erilaisia muotoja tyhjiä tilojen hyödyntämisestä (Karisto 2020)

Osuuskunta Tilajakamolla on vuodesta 2015 lähtien ollut Helsingin kaupungin kanssa edullinen vuokrasopimus Lapinlahden sairaalassa olevista tiloista, tyhjentyneestä oppilaitoksesta sekä nyt jo puretusta virastotalosta. Osuuskunta vuokraa tiloja edelleen taiteilijoille ja harkinnan mukaan myös muille tilan tarvitsijoille tavoittelematta voittoa. Tilaja-

kamo järjestää myös tapahtumia Lapinlahden alueen muiden toimijoiden kanssa, mutta työtilojen välittäminen on sen päätoiminto. (Osuuskunta Tilajakamo 2020)

Purkutaide-kollektiivi on keravalaisen Jouni Väänäsen käynnistämä projekti, jossa tehdään luvallista graffititaidetta purkukuntoisten tai purkua jo odottavien talojen julkisivuille. Tiloja tällaiseen loppukäyttöön on löytynyt Keravalta ja Järvenpäästä kaupunkien ja purku- ja uudisrakennusurakkaa käynnistävän rakennusyhtiön myötävaikutuksella. Kesällä 2020 Purkutaide-kollektiivi sai Keravan Ahjon kaupunginosasta käyttöönsä kokonaisen kerrostalon, johon tuli kymmenien taiteilijoiden teoksia ja installaatiotiloja myös talon sisälle. ”Taiteen Kotitalosta” tuli yksi koronakesän katsotuimpia taidenäyttelyitä Suomessa. Paikalla vieraili 30 000 kävijää. (Purkutaide 2020.)

Äkkigalleria on Jyväskylässä toimiva taitelijakollektiivi, joka on erikoistunut rakentamaan teoksia ja näyttelyitä vaihtuviin tiloihin ja julkiseen kaupunkitilaan. Tunnustusta se on saanut monilta tahoilta, myös Jyväskylän kaupungilta. Tavoite on tarjota ammattitaitelijoille inspiroivia työtiloja ja toteuttaa niissä kaupunkia elävöittäviä esityksiä. Paikat vaihtuvat nopeasti, yksi näyttely on yhdessä paikassa keskimäärin neljä päivää. (Äkkigalleria 2020.)

Nämä kolme erityyppistä esimerkkiä edustavat tyhjen tilojen kokeilevaa käyttöä. Kaikissa ovat tilaa käyttävät taiteilijat käynnistelleet toimintaa, joka on tullut yleisesti hyväksytyksi. Toimijat ovat käyttäneet paljon aikaa paitsi omaan taiteelliseen työskentelyynsä myös sitä edeltävään tilojen tilapäiskäytön selvittämiseen, kuten vuokrasta ja tilan käytön ehtoista neuvottelemiseen. Sopii toivoa, että seuraavilla se käy helpommin.

3.3 Kokeilukulttuuria ja kaupunkiaktivismia

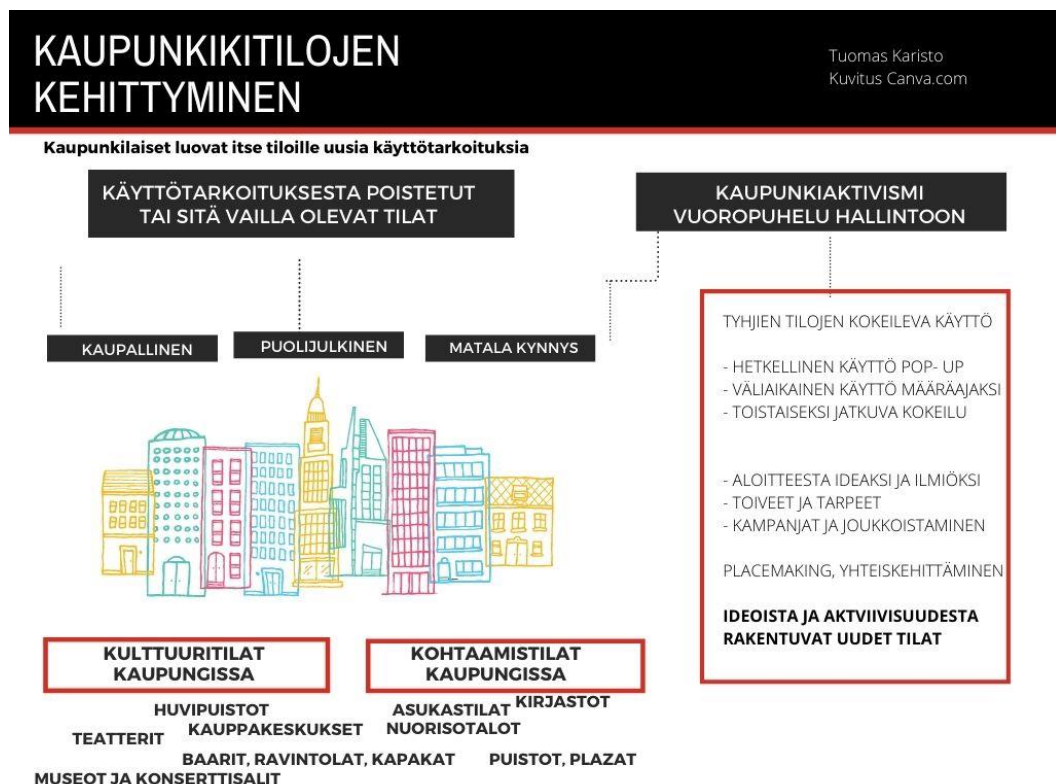
Tyhjien tilojen uusi käyttö voi alkaa myös katutason kaupunkiaktivismista. Tyhjänkin tilan omistaa joku, ja jotta jotakin voisi tapahtua, tilan käyttöä havittelevan on päästävä vuoropuheluun tilan omistajan kanssa. Yksittäisestä tapahtumasta käynnistyvä tilan kokeileva käyttö voi muuttua pitempiaikaiseen käyttöön liittyväksi yhteiskehittämiseksi.

Kokeilukäyttö on yleistynyt voimakkaasti. Julkisessa tilassa tapahtuvat pop-up-tempaukset kuten puisto-, katu- ja pihakirppikset ja ravintolapäivät ovat muokanneet paitsi katukuvaa myös käsityksiä siitä, mitä kaupunkitilassa voi tehdä.

Kaupunkiaktivismi on useimmiten spontaania toimintaa, ehkä reagointia johonkin uhaan, pelkoon että jotakin menetetään. Epämääräisenkin yhteisen kiinnostuksen pohjalta kampanjoidaan ja joukkoistetaan, uusia ihmisiä houkutellaan osallistumaan toimintaan. Syntyy spontaania kanssakäymistä, solidaarista liikehdintää ja positiivista ”pöhinää”, ja kaupungit – kunnallispoliitikot ja viranomaiset – voivat suhtautua lopulta myönteisesti kaupunkilaisten omaehtoiseen toimintaan, jota ovat saattaneet aluksi vierastaa. Esimerkiksi jäykiksi koettuja lupakäytäntöjä voidaan joustavoittaa. (Mäenpää 2016.)

Monet viime vuosina käynnistyneistä kokeilevista tilojen uusiokäytöistä ovat saaneet lähtöimpulssin kaupunkilaisten pyrkiessä vaikuttamaan tilakysymysten taustalla oleviin ilmiöihin ja epäkohtiin. Tilojen työnjako on viety liian pitkälle, kun asumista, työntekoa, ostamista, oleskelua varten on omat tilansa, vaikka tilojen moninaiskäyttö olisi tarpeen. Ihmiset kaipaavat arkeensa myös areenoita omaehtoiselle tekemiselle ja sosiaaliselle kanssakäymiselle.

Kulttuuritoiminta voi lisätä tilojen moninaiskäyttöä tai sen kautta luodaan ”sosiaalista tilaa”, joka saattaa yhteen eri väestöryhmiin kuuluvia ja toisilleen ennestään tuntemattomia ihmisiä. Hyvä kaupunkitila on sellaista, joka mahdollistaa spontaanit kohtaamiset ja joka vetää erilaisia, esimerkiksi eri-ikäisiä ihmisiä puoleensa.

Kuvio 2. Hahmotelma kaupunkitilasta ja kaupunkiaktiivisuuden tuottamista uusista tiloista.

Helsingin yliopistossa on jo useana vuonna toteutettu kaupunkitilaa ja sen väliaikaista käyttöä, kaupunkikulttuuria ja kiertotaloutta käsittelevä maantieteen projektikurssi. Siihen osallistuneet opiskelijat ovat olleet mukana muotoilemassa esimerkiksi tyhjentyntä Marian sairaala-aluetta tulevaisuuden tarpeita palvelevaksi ”start-up -kampukseksi”. Vuonna 2019 Tilapioneerit-toimintamalli esiteltiin julkaisussa, joka on tarkoitettu oppaaksi yliopistoille ja ammattikorkeakouluille vastaavien kurssien toteuttamiseksi. (Ratvio ym. 2019.)

Tilapioneerit-kurssilla etsitään tuoreita ja ennakkoluulottomia ideoita tilojen uusiksi käyttötarkoituksiksi. Ideat testataan kurssilaisten järjestämässä kaupunkitapahtumassa ja erilaisissa lyhytaikaisissa tilakokeiluissa kohdealueella. Opiskelijat tutustuvat noin kuuden viikon mittaisen kurssin aikana aluekehittämiseen, tilapäiskäyttöihin ja kiertotalouteen. Kurssi pohjautuu projektioppimisen malliin, joka tukee opiskelijoiden omaa toimintakompetenssia. (Ratvio ym. 2019.)

Tilapioneerit on muunnos kansainvälisessä käytössä olleesta käsitteestä *urban pioneers*, joilla tarkoitetaan edelläkävijähenkilöitä, -yhteisöjä tai -yrityksiä, jotka pyrkivät käynnistämään alueella vallitsevasta käyttötarkoituksesta poikkeavaa toimintaa. Tilapioneerien projektit ovat aluksi pienimuotoisia, mutta niistä on mahdollisuus kehittyä uusia palveluita, tuotteita ja toimintakokonaisuuksia. Projektit ovat kevytrakenteisia ja joustavia sillä niiden resurssit perustuvat paikallisiin sosiaalisiin verkostoihin ja kulttuurisiin käytäntöihin. (Lehtovuori & Ruoppila 2011, 16)

3.4 Paikan luominen ja merkityksellistäminen

Tilapäiskäyttöön liittyy usein läheisesti ”placemaking”, osallistava lähestymistapa julkisten tilojen muotoilussa (ks. esim. Häyrynen ym. 2018). Tavoitteena on paikallisten asukkaiden, yritysten ja suunnittelijoiden yhteistyönä kohentaa julkista kaupunkitilaa, tehdä anonymista ja vähämerkitykselliseksi koetusta tilasta merkityksellisiä paikkoja. Olen puhunut työssäni enimmäkseen tilasta tai tiloista ja paikoista samaa tarkoittaen, mutta käsitteellisen erottelun tilan ja paikan välille on tehnyt ranskalainen antropologi Marc Augé. Tilan sijasta hän tosin puhuu ei-paikoista (*non-places*), vaikkapa lentokenttien tapaisista, kaikkialla samanlaisista tiloista joissa kaikki toimii, mutta joilta puuttuvat paikan persoonalliset ominaisuudet ja siksi ne jättävät kylmiksi. (Augé 1995.) Kulttuuritoiminnalla tapahtuva paikan merkitseminen voi olla silkan tilan (tai ei-paikan) muuttamista ainutkertaisilla ominaisuuksilla varustetuksi paikaksi.

Paikan merkityksellistämisen metodeihin voi kuulua väliaikaisten tai pysyvien fyysisten elementtien rakentaminen sekä julkisten tilojen elävöittäminen tapahtumilla. Paikanluonnin avulla pyritään luomaan aitoja yhteyksiä paikkojen ja yhteisöjen tilankäytön välillä (Nagy & Schlappa 2017, 200–201). Hallinnon kontrolloivaa otetta kavahdetaan, mutta onnistuminen voi edellyttää, että mukana on hallinnon edustajia, jotka eivät määräile vaan mahdollistavat, antavat paikallisten ihmisten itse määrittellä ja muotoilla omaa elinympäristöään ja sen tiloja.

Vaikka tilat jaetaan usein kahtia, yksityisiin ja julkisiin, niiden välissä on puolijulkista tai puoliyksityistä tilaa. Kauppakeskukset ovat puolijulkista tilaa, joka on lisääntynyt, mutta yleisemmin on ongelma, että puolijulkisen tilan on kutistunut (Kopomaa 1984). Paikkojen tekeminen tai merkityksellistäminen voi olla juuri sitä, että yksityisestä tilasta tehdään puoliyksityistä tai puolijulkista. Puhuttaessa ”kaupunkilaisten olohuoneista” viitataan tiloihin, joissa merkityksellistäminen on onnistunut.

Tiivis jokapäiväinen kanssakäyminen voi tehdä tilasta sosiaalisen tai jaetun. Antti Wallin tarkasteli pro gradu-tutkielmassaan sosiaalisen tilan tuottamista tutkimuskohteenaan aukio ja sinne kokoontuvat eläkeläiset. Wallinin tutkimuksessa teoreettisena näkökulmana on tilojen kolmijako, joka on peräisin ranskalaiselta yhteiskuntateoreetikolta Henri Lefebvreltä. Ajatuksena siinä on, että tila ei ole pelkästään fyysinen tai mentaalinen vaan myös sosiaalinen. Käytännössä on useita tiloja päällekkäin, tai tilan saamien merkityksien rakentamiseen vaikuttavat mentaaliset, sosiaaliset ja fyysiset tekijät. Lefebvre oli marxilainen, hänen mukaansa yhteiskunta tuottaa aina tuotantomuotonsa mukaisen tilallisen järjestyksen. Yhteiskunnan muuttuessa tilatkin muuttuvat, mutta toisaalta tilojen muuttuessa myös yhteiskunta muuttuu. Lefebvre oli myös humanistisen maantieteen klassikko. Hän kritisoi modernia kaupunkisuunnittelua siitä, että se tuputtaa abstraktisti hahmotettua tilaa ihmisten elettäväksi. Silloin kadotetaan tilan yhteys ihmisten aitoon sosiaaliseen elämään. Tilan todellinen merkitys ilmenee Lefebvren mukaan arjen sosiaalisissa käytännöissä. *Eletty tila* oli yksi Lefebvren käyttämä käsite. (Lefebvre 1991, 12–14; Wallinin 2012, 23–25 mukaan.)

Tilat ovat eriytyneet ja myös ihmisille annetaan eriytyneitä rooleja. Tilan käyttäjiä lokeroidaan helposti asujiin, kuluttajiin, palvelujen käyttäjiin, erilaisiin kohderyhmiin, joille osoitetaan erilaisia tiloja. Ihmisten muut roolit, heidän oma aktiivisuutensa, omatoimisuutensa ja itse määrittelemänsä tarpeet saatetaan helposti unohtaa tilankäytössä ja sen suunnittelussa.

Yksi esimerkki uudeltaisesta asuinpaikkaan liittyvästä kaupunkiaktivismista tulee Vantaan Myyrmäestä, jossa paikallinen asukasliike on kehittänyt alueelle useita erilaisia kohtaamispaikkoja ja niihin toimintaa. Pyrkimys on ollut kohentaa Myyrmäen imagoa ja lisätä sosiaalista kanssakäymistä alueella asuvien ihmisten välillä. Ankean juna-aseman seiniä on maalattu ja asematunneliin on tuotu kaikkien käytössä oleva piano. Myyrmäki-liike tuottaa katutaidetta, ja omaperäisiä, hauskaasti nimettyjä kulttuuritapahtumia kuten *Why so Myrksi*. Alueelle on rakennettu jaettuja työtiloja ja paikallisista asioista viestitään *Myyr York Times* -aikakauslehdessä. (Myyrmäki-liike 2020.)

3.5 Yhteiskehittäminen ja kulttuurisuunnittelu

Kaupunkisuunnittelussa kulttuuri ja taide osoitetaan paikoilleen, varta vasten niille osoitettuihin tiloihin. Julkista taidettakin suositaan. Moni kaupunki ja kunta soveltaa niin sanottua prosenttitaideperiaatetta, jossa uudis- tai peruskorjatun kohteen rahoituksesta noin prosentti suunnataan alueelle sijoitettavaan julkiseen taiteeseen.

Ensimmäiset kaupunkikohtaiset päätökset prosenttitaiteesta tehtiin jo 1960-luvulla Hyvinkäällä, Jyväskylässä, Kemissä ja Oulussa. 1990-luvun alkaessa prosenttitaideperiaate oli omaksuttu yli 40 kunnassa, kunnes lama pysäytti sen leviämisen. 2000-luvulla prosenttitaide nousi uudelleen esille. Kaupunkien kulttuuristrategioissa ja kaupunkipoliittisissa ohjelmissa alettiin kiinnittää huomiota olemassa olevien asuinalueiden viihtyvyyteen, asukkaiden osallisuuteen ja hyvinvointiin. Monissa kaupungeissa ja kunnissa käynnistyi alueellisia taidehankkeita, joissa nojaututtiin etenkin yhteisötaiteeseen. (Pulkkinen & Hannus 2015, 34.)

Tyhjistä tiloista ja niiden käytöstä kiinnostuneet kulttuuritoimijat ovat pääsääntöisesti tekemisissä kaupunkien ja kuntien kiinteistötoimen tai yksityisten kiinteistönomistajien kanssa. Yksittäisten tilojen vuokraaminen saattaa usein kaatua kiinteistönomistajan pelkoihin, jotka voivat liittyä esimerkiksi talonvaltauksien synnyttämiin mielikuviin. Pelkona ja esteenä voi olla kiinteistön omistajan oletus, että väliaikaiskäyttöön vuokratessa talossa tapahtuvaa toimintaa ei voi hallita ja se vaikeuttaa tilan myöhempää käyttöä.

Tyhjien tilojen käyttö kuitenkin yleistyy sitä mukaa kun asenteet muuttuvat. Tilapäisvuokraus korvaa tilan ylläpitokustannukset ja väliaikaiskäyttö voi nostaa kiinteistön arvoa. Kaupunkia se palvelee myös laajemmin edistämällä osallisuutta ja lisäämällä veto-voimaa ulkopaikkakuntalaisten silmissä. Kaupunkien ja kuntien strategioissa on kehitetty

uudenlaisia toimintatapoja ja malleja, jotta asukkaat saatetaan osallisiksi yhteiskehittämis- ja vuorovaikutusprosesseihin, joissa on tarkoitus parantaa palveluja ja kohentaa asuin- ja elinympäristöjä.

Tampereen kaupunki käynnisti vuonna 2015 laajan projektin, jossa kehitetään Hiedanrannan aluetta. Väliaikaisen Hiedanranta-projektin puitteissa kaupunki osti tyhjäksi jääneen selluloosatehtaan tiloja, joita tarjottiin kaupunkilaisten, kulttuuriväen, yritysten, järjestöjen ja erilaisten kaupunginosaliikkeiden käyttöön. Kaupunki otti mahdollistajan roolin prosessissa, joka nojasi yhteiskehittämiseen. Tavoitteeksi asetettiin, että omaehtoisien toiminnan kokeilut jatkavat omillaan ja parhaista syntyvät toimintamalleja, jotka vakiintuvat. (Kervinen & Lampinen 2018.)

Yhteiskehittäminen (co-creation) on käsite, jota käytetään sekä julkisella, että yrityspuolella, kun puhutaan esimerkiksi palveluiden kehittämisestä palvelumuotoilun periaatteella, jossa palveluiden loppukäyttäjät osallistetaan. Tampereen Hiedanrannan suunnittelussa yhteiskehittäminen on ollut keskeinen lähtökohta, ja alueen yhteiskehittämiseen ovat osallistuneet asukkaat, yritykset ja yhteisöt sekä kaupungin edustajat. (Kervinen & Lampinen 2018, 18.)

Kulttuurisuunnittelu (cultural planning) on toinen käsite, joka sopii lähtökohdaksi tarkastelemalleni toiminnalle. Kulttuurisuunnittelu on tutkimuksen ja suunnittelun rajapinnalla tapahtuvaa toimintaa. Se pohjautuu laajaan kulttuurin käsitteeseen ja siinä yhdistyvät strateginen ote, sektorienvälisyys ja osallistuminen. Menetelmää on hyödynnetty maailmalla menestyksekkäästi muun muassa Iso-Britannian tehdaskaupungeissa ja Ruotsin lähiöissä. Suomessakin on ollut hankkeita, joissa on noudatettu kulttuurisuunnittelun mallia. Esimerkkeinä ovat Turun kulttuuripääkaupunkivuoden 2011 hyvinvointiohjelma, Mikkelin Taide elämään -hanke sekä Turun yliopiston Lähiön henki -tutkimushanke Porissa. Kulttuurisuunnittelua on kokeiltu myös Sipoon kunnassa, jossa Nikkilän sairaala-alueella kehitettiin sen rakentamisvaiheessa suunnittelijoiden ja kulttuuritoimen yhteistyönä ja asukkaille tarjottiin mahdollisuutta osallistua alueen suunnitteluun. (Häyrynen 2017, 13-15.)

Kulttuurisuunnittelussa koetetaan hahmottaa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti paikkaa ja sen kulttuurisia resursseja ja potentiaalia sekä siellä toimivia yhteisöjä tai toimijaverkostoja. Tarkastelun keskiössä ovat muun muassa yhteisöjen itsemäärittelyyn perustuva tieto tarpeista, odotuksista, keskinäisistä suhteista ja jakolinjoista. Kulttuurisuunnitteluprosessissa kartoituksen pohjalta tehdään toimenpide-ehdotuksia ja toimenpiteitä.

Keskeistä prosessin onnistumiselle on osallisten mukana olon lisäksi myös julkisen vallan, eli kaupungin ja kunnan rooli, joka poikkeaa paljon perinteisestä. (Häyrynen 2017, 10–12.)

Kulttuurisuunnittelun päätavoitteena voi pitää aktiivikansalaisuuden tuottamista. Sitä voi tarkastella myös osallisuuden asteen mukaan. Jos hallinnon ja asukkaiden välinen vuorovaikutus johtaa näkyviin muutoksiin fyysisessä maisemassa tai vaikuttaa resursseihin ja niiden jakaantumiseen, voidaan puhua delegoidusta vallasta. Mikäli vuorovaikutus ei etene päätöksentekoon, osallistaminen jää muodolliseksi, manipuloivaksi tai enintään tynnyttäväksi ja terapeutiseksi. Häyrysen mukaan kulttuurikartoituksessa ja yhteiskehittämisessä on tarkkailtava sitä, miten ryhmät ja yhteisöt pääsevät vaikuttamaan ja kuka käyttää heidän puheoikeuttaan. (Häyrynen 2017, 17–21.)

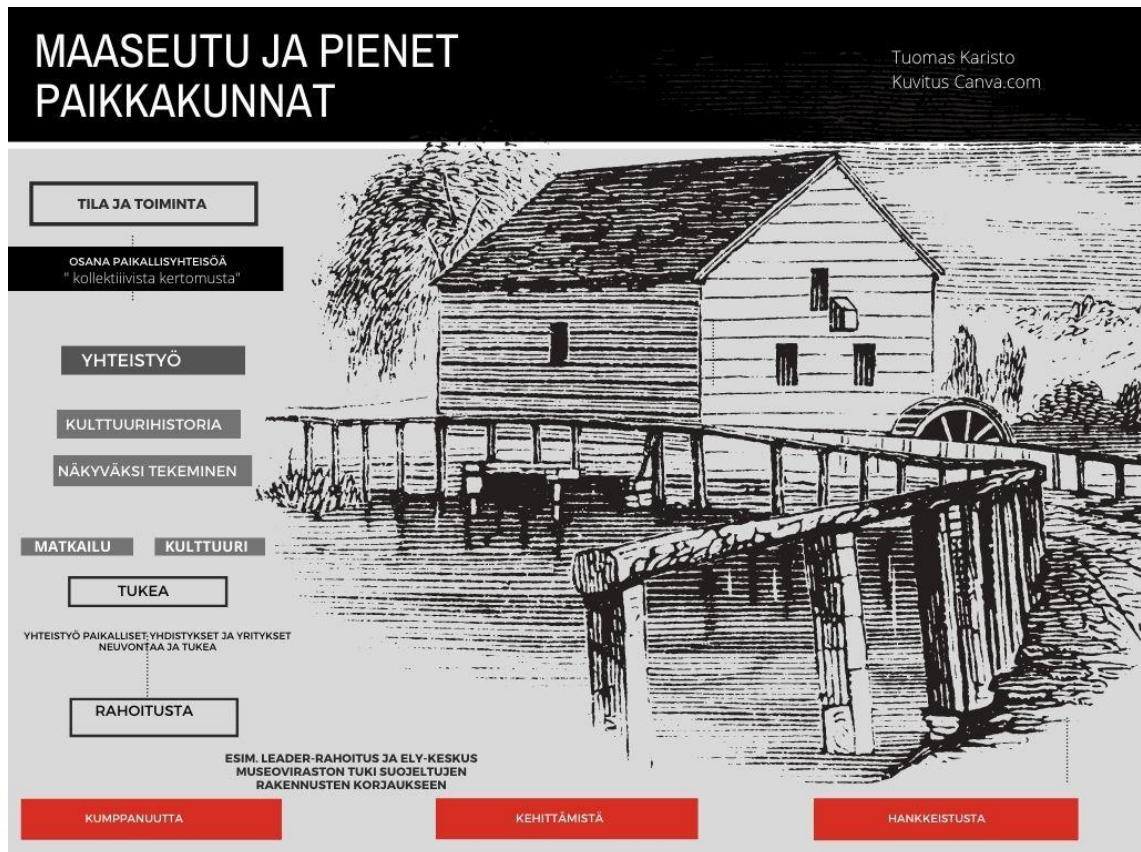
Yksi käsite, joka liittyy joutomaihin ja tyhjäksi jääneisiin tiloihin, on urbaani kesanto (*urban fallow*). Tilojen tyhjäksi jättämisen sijasta niitä voidaan ”kesannoida” ja sitten merkitä tai merkityksellistää sekä uudiskäyttää. Näin saadaan näkyville kaupunkirakenteen historiallisia kerrostumia, mikä lisää asukkaiden ja käyttäjien viihtyvyyttä sekä paikkojen tunnistettavuutta. (Rönkä ym. 2011, 11.)

3.6 Katse maaseudulle

Edellisissä luvuissa on tarkasteltu tyhjiä tilojen hyödyntämistä kaupungeissa. Seuraavassa kerron tyhjiä tilojen käyttöönotosta ja kehittämisestä maaseudulla.

Myös maaseudulla jää tiloja tyhjilleen, jopa enemmän kuin kaupungeissa. Niitäkin voidaan hyödyntää kulttuurin, vapaa-ajan palveluiden ja esimerkiksi matkailun saralla. Lakautettu kyläkoulu voi tarjota tukikohdan yhteistoiminnalle, sekä vahvistaa kylähenkeä ja paikallisyhteisöllisyyttä, jotka vaikuttavat kylän elinvoimaan.

Keskeisinä toimijoina ovat usein kyläyhdistykset, joiden kanssa kulttuuritoimijatkin voivat tehdä yhteistyötä. Maaseudun kehittämiseen on mahdollista saada hanketukia, joita myönnetään muun muassa EU:n Maaseudun kehittämisrahastoista. Oheisessa kuviossa olen hahmotellut tyhjiä tilojen käyttöönottoa ja kehittämistä maaseudulla. Hahmotelman pohjalla ovat omat kokemukseni sekä tekemäni havainnot ja lukemani selvitykset,

Kuvio 3. Hahmotelma tyhjen tilojen kehittämisestä maaseudulla.

Varsinais-Suomen Kylät ry:n *Elävät Kylät -selvityksessä* esitellään keinoja entisten kyläkoulujen ja muiden julkisten tilojen uusiokäyttöön. Esillä on toistakymmentä tyhjän tilan, koulun tai kunnantalon muodonmuutosta. Selvityksen toimittanut Tauno Linkoranta työskentelee Varsinais-Suomessa kyläaktivaattorina, ja hänen päätoiminen tehtävänsä on tukea kylän yhdistysten ja yritysten aktiivista toimintaa alueella. Selvityksen ta-pausesimerkit antavat hyvin erilaisia malleja siitä, miten tiloja on korjattu, otettu käyttöön ja miten tilan uudet käyttäjät ovat organisoituneet. Päämääränä on ollut useimmiten luoda kylälle yhteinen sosiaalinen tila, ja tehdä siitä mahdollisimman hyvin eri toimijoiden tarpeita vastaava. Esimerkit kertovat myös siitä, että kokeileva käyttö mahdollistaa myös tilojen pysyvemmän käytön. (Linkoranta 2019, 6–7.)

Suurin osa *Elävät kylät -selvityksen* (Linkoranta 2019) esimerkeistä koskee entisten kyläkoulujen uusiokäyttöä. Kyläyhdistykset, järjestöt ja yrittäjät ovat keksineet niille käyttöä. Saatujen avustusten avulla tiloja on remontoitu, joissakin tapauksissa rakennus on osittukin.

Perniössä paikallinen Kirkonkyläyhdistys visioi tyhjiilleen jääneen kunnantalon tulevaisuutta, ja ideointiin ottivat osaa myös asukkaat, yhdistykset ja yritykset (Linkoranta 2019, 90). Kärämäellä kunta on tilannut ostopalveluina Kattilakosken kulttuuriosuus-kunnalta kulttuuritoimen palveluita. Osuuskunta muodostuu neljästä paikallisesta kulttuuriyhdistyksestä. Se on kehittänyt hankerahoituksella vanhasta pappilasta kansainvälistä taiteilijaresidenssiä ja kulttuuri-innovaatioihin liittyvää kehitys-, tuotteistamis-, tapahtuma- ja kurssitoimintaa. Taiteilijaresidenssi Frosteruksen teemat on valittu paikkakunnalla vaikuttavien kulttuuriyhdistysten toiminta-alueiden mukaan kuvataiteesta, sanataiteesta, säveltaiteesta, mediataiteesta ja arkkitehtuurista. (Talvitie 2015, 53.)

Kiertäessäni Suomea näin Kärämäellä taidetapahtumassa maalattuja persoonallisia purkutaloja, jotka ovat jääneet purkamatta ja ovat osa keskustaajaman visuaalista ilmettä. Vierailuni osui talveen, joten en päässyt näkemään niissä järjestettäviä kesätapahtumia, ammattitaiteilijoiden näyttelyitä ja happeningejä, joita kuulin muisteltavan.

Joutsassa vierailin Taidelaitos Haihatuksessa, jolla on kiinnostava historia. Toiminta käynnistyi 1990-luvun taitteessa perustajapariskunnan Hetken haihatukseksi kutsumana ITE-taideprojektina. Veistospuisto pystytettiin ensin Hartolassa sijaitsevan kyläkoulun pihalle, ja sieltä Haihatus muutti 2000-luvun alussa Joutsan entiseen vaivaistaloon ja sai nimen Taidelaitos Haihatus. Sen kesänäyttelyt ovat kasvattaneet suosiotaan, niissä yhdistyy ITE-taide ja ammattitaiteilijoiden kuratoima ja tekemä nykyaikainen taide. Vuonna 2019 Haihatus oli myynnissä ja sille löytyi jatkaja. Kesällä näyttelyssä vieraili yli 5000 kävijää. (Taidelaitos Haihatus 2020)

Kyliä tutkineen Kaisu Kumpulan mukaan ”kylä voi olla toimelias ja elävä, vaikka ympäröivä maailma ei sen olemassaolosta olisikaan tietoinen, mutta aktiivisuuden määritelmän saavuttaminen edellyttää kylän tunnettavuutta, eli jonkin asteista tuotteistamista.” Kylät rakentuvat Kumpulan mukaan paikallisen toiminnan lisäksi abstrakteina tiloina, joita markkinoidaan ja tuotteistetaan myös kylien ulkopuolelle. Kumpulan mukaan moderneissa yhteiskunnissa tilojakin ”tuotetaan”. Maaseutumaisessa ympäristössä kulttuuriperinnön vaalimisesta voidaan siirtää ajatusta myös sen hyödyntämiseen, tuotteistamiseen ja markkinoimiseen. (Kumpula 2011, 6.)

Kyläjuhlien luonne on muuttunut kylän sisäisistä tapahtumista yhä enemmän kylän ulkopuolisille markkinoitavaan toimintaan. Kesäasukkaita yritetään houkutella mukaan kylätoimintaan kyläjuhlien kautta, ja niitä yritetään markkinoida yleensä myös kunnan alueella laajemminkin. Ääriesimerkkinä ovat erilaiset kesäfestivaalit, jotka voivat olla laajojakin massatapahtumia. Taloudellinen logiikka on tullut kyläjuhlien ja tapahtumien järjestämisen osaksi. Se kuinka paljon juhlissa on osallistujia, ja

paljonko se on tuottanut voittoa, kertoo niiden menestyksestä, ei niinkään se, oliko paikallisilla asukkailla kivaa. (Kumpula 2011, 7.)

Cupore:n tuottamassa raportissa (Talvitie 2015) tarkasteltiin vuosina 2007–2013 EU-rahoituksella toteutettuja maaseudun kulttuurihankkeita. Hankkeiden jatkon kannalta pidetään tärkeänä, että eri tahot voisivat verkostoitua ja luoda ”kulttuurien ekosysteemejä”. Tilojen moninaiskäyttö nähdään mahdollisuutena ja vahvuutena (Talvitie 2015, 73 – 74).

4 KOKEILUISTA KESTÄVIIN KÄYTÄNTÖIHIN

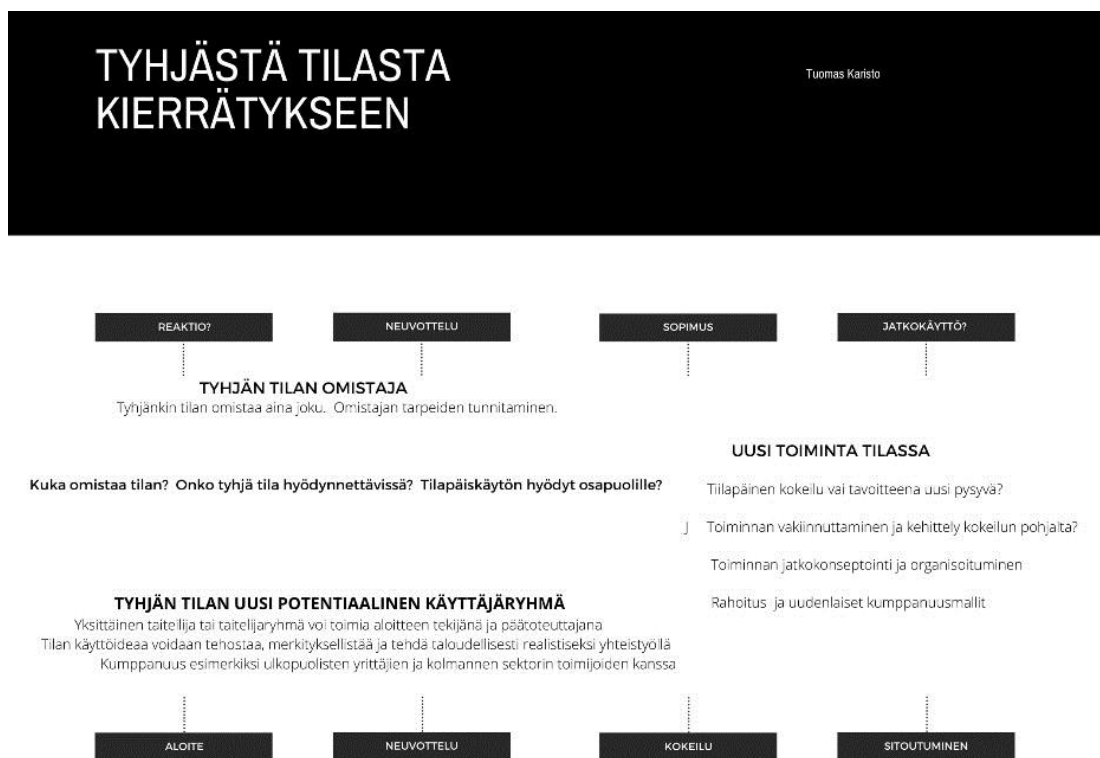
Tässä luvussa teen edellisten lukujen pohjalta päätelmiä toimivista käytännöistä, jotka koskevat tyhjen tilojen kokeilevaa käyttöä. Pohdin sitä, millaisia mahdollisuuksia kokeiluna käynnistyneellä toiminnalla on vakiintua pysyväksi toiminnaksi. Eli miten kokeiluista voi tulla kestäviä käytäntöjä. Tyhjen tilojen kokeilevaa käyttöä voi tarkastella toiminnallisesta ja taloudellisesta näkökulmasta. Mutta sitä voi tarkastella myös kestävästä kehityksen näkökulmasta, sillä taidetoiminnalla on merkitystä paitsi tekijöille ja yleisöille myös yhdyskunnille ja niiden asukkaille.

Tilojen kokeileva käyttö on tyypillistä ruohonjuuritason toimintaa. Kekseliästä, vapaa-muotoista ja epävirallista, usein aika epämääräistäkin. Tilamarkkinat taas perustuvat kiinteistönomistajan ja kiinteistön käyttäjän väliseen juridiseen sopimussuhteeseen, johon epämääräisyys ei oikein sovi (Rönkä ym. 2011, 49). Tilojen kokeileva käyttö, tuo aluksi hieman häilyväkin ruohonjuuritason toiminta tai spontaani pöhinä (*buzz*), voi kuitenkin muuttua joksikin muuksi. Se voi muuttua organisoituneeksi ja vakiintuvaksi kulttuuritoiminnaksi. Sillä voi olla vetovoimaa, se lisää kulttuurin kulutusta, kasvattaa paikallisyhteisön elinvoimaa, on osa luovaa teollisuutta, markkinataloudenkin tunnustamaa toimintaa (Lilius & Norvasuo 2017, 242).

Taloudellinen toimintalogiikka ja kaupallisten toimijoiden keskinäinen kilpailu näkyvät kaupunkikehityksessä. Yhden voitto on toisen tappio. Suurten toimijoiden tilatkin tyhjentyvät, ja mahdollisuuksia pienimuotoiselle kulttuuritoiminnalle avautuu. *Tyhjät Tilat* -selvityksessä (Hernberg, 2014) tunnistettiin erilaisia hyötytekijöitä tyhjen tilojen käyttöön-otossa. Eräässä selvityksessä siteeratusta haastattelusta todetaan: ”Olen naisesti energiakysymys rakentamisessa ainakin aikavälillä 2014–2050 on se, miten olemassa olevien rakennusten käytöllä voidaan korvata uudisrakentamista.” Tyhjen tilojen hyötykäyttö on vaihtoehto uudisrakentamiselle, jota aina vain uusien tilojen tyhjentymisen kiihdyttää. Se on kestävästä kehityksen mukaista toimintaa. (Hernberg 2014, 26–28.)

Hernbergin mukaan ” Käyttö on rakennuksen parasta suojelua. Kestävästä rakennuksen ja rakennetun ympäristön tulisi voida sopeutua ajan tuomiin muutoksiin, ja samalla se säilyy käytön myötä parhaiten kunnossa.”. Käytön hyötyjä voi tarkastella monesta eri suunnasta, Hernbergin mukaan vaikutuksiltaan moniulotteisin hyöty on toiminnan tuottama. Vanhaa uudistamalla voidaan Hernbergin mukaan kehittää omaleimaisia ympäristöjä ja lisätä paikallista aktiivisuutta ja yhteisöllisyyttä. (Hernberg 2014, 26–28).

Kuviossa 4 on havainnollistettu tyhjän tilan käyttöönottoa, joka useimmiten lähtee liikkeelle potentiaalisen uuden toimijan kiinnostuksesta. Ensimmäisenä on selvitettävä tilan omistaja. Tilan omistaja ei useissa tapauksissa ole etukäteen miettinyt tilan vuokraamista lyhytaikaiseen käyttöön, vaan omistajan intresseissä on useimmiten tilan myyminen tai pitkäaikainen vuokraus markkinavuokralla. Tilan lyhytaikaisesta käytöstä neuvottelemisen voi johtaa kokeiluun, joka voi olla tilapäinen tai johtaa myös pitempiaikaiseen vuokrasopimukseen, jossain tapauksessa jopa kumppanuuteen tilan omistajan ja uutta käyttöä kehittävästä toimijasta välillä.

Kuvio 4. Hukkatiiloista hyötyneliöiksi.

Seuraavassa esittelen esimerkin Hämeenlinnasta, jossa kaupunki kaavoitti 2010-luvun alussa tilat uudelle Goodman-nimiselle kauppakeskukselle muutaman kilometrin päähän keskustasta. Kulttuuriakin käytettiin kauppakeskusta brändättäessä, se sai nimensä hämeenlinnalaisen laulajan Irwin Goodmanin mukaan. Uuden kauppakeskuksen avajaisien yhteydessä hankkeen rakennuspäällikkö lausui: ”Goodmanin kansanomaista musiikkituotantoa arvostaen halusimme nimetä kauppakeskuksen hänen mukaansa.

Kauppakeskuskin rakennetaan vain elämää varten”. *Vain elämää* oli yksi Irwinin hiteistä, Vexi Salmen sanoitus ja Salmen Goodmanista kirjoittaman kirjankin nimi. (Kokko 2013.)

Hämeenlinnan keskustassa oli entuudestaan kaksi suurta kauppakeskusta, Linna ja Tavastia. Kauppakeskus Goodman pudotti Linnan kilpailuista. Kaupunki oli samaan aikaan vauhdittanut keskustan kuihtumista rakentamalla sen ulkopuolelle, Kantolan teollisuusalueelle, 9,5 hehtaarin tapahtumapuiston. Siellä tapahtunut kulttuuritoiminta ei ollut ollekaan pienimuotoista. Maailmanluokan metalliyhtyeet AC/DC, Iron Maiden ja Guns N’ Roses onnistuttiin houkuttelemaan sinne soittamaan vuonna 2017. Vuonna 2018 tapahtumapuisto kumisi tyhjyyttään, mutta vuonna 2019 sinne saatiin vielä yhdelle keikalle Metallica-yhtye. Tämän jälkeen tapahtumapuistossa on sen nettisivujenkin mukaan ollut jälleen hiljaista. Megaluokan konsertit ehtivät todennäköisesti jonkin verran vaikuttaa Hämeenlinnan paikallistalouteen, mutta silti tilainvestoinnin mieltä mietittiin. Oliko tapahtumapuistosta sittenkään hyötyä Hämeenlinnalle ja hämeenlinalaisille? Ja mitä vaikutti kaupungin maineeseen sen selvästikin autoituva keskusta? (Turunen 2019.)

Onneksi käynnistyi vastaliike, Hämeenlinnan keskustaa alettiin elävöittämään. Tyhjäksi jääneestä Liikekeskus Linnasta alettiin kehittää taidekeskusta. Hankkeen käynnistäjä Upeart on toimija, joka on aikaisemmin tuottanut julkista taidetta muun muassa Espoon Karakallioon. Liikekeskus Linna muutettiin Kortteli2 -nimiseksi tilaksi. Sen omilla verkkosivuilla tilojen uutta käyttöä kuvataan seuraavasti:

Kortteli2 on Upeartin kehittämä kumppanuuskonsepti, joka etsii ratkaisuja keskustojen epävarmalta näyttävään tulevaisuuteen placemakingin, taiteen ja tapahtumien keinoin. Kortteli2 on kulttuurihanke, joka elävöittää tyhjiä – kuolleeksiin jo koettuja – kaupunkitiloja uuteen kukoistukseen ihmisten kiinnostuksen kohteiksi. Vähittäiskaupan siirtyminen verkkoon ja keinotekoisiiin ostokeskittymiin kaupunkien ulkolaidoille aiheuttaa merkittäviä muutoksia perinteiseen kaupunki- ja keskustarakenteeseen. Kaupunkikeskustojen autoituminen onkin todellinen valtakunnallinen haaste Suomessa. Kortteli2 pyrkii toimimaan esimerkkinä ja inspiraationa muille toimijoille sekä löytämään yleisesti hyödynnettäviä toimintamalleja kaikkien käyttöön. (Upeart 2020.)

Kortteli2:n tiloissa on ehditty jo toteuttaa useita näyttelyitä. Syksyllä 2020 tiloissa on esillä hämeenlinalaisten taiteilijoiden näyttely, joka haastaa pohtimaan, millainen Hämeenlinna oikeastaan on ja millaisena se nähdään. *Itse tehty Hämeenlinna* -näyttelyn takana on koko joukko toimijoita: Hämeenlinnan kaupungin työllisyystiimi ja kaupungin kulttuuripalvelut, Lasten ja nuorten kulttuurikeskus Arx, Hämeenlinnan taidemuseo ja Hämeenlinnan teatteri. Kortteli2:n kokonaisprojektissa on tukijoina ja yhteistyökumppaneina myös suuri määrä yrityksiä. Tukea on saatu myös kaupungin omistamalta

kiinteistöinvestointiyhtiöltä. Kunnianhimoisia tavoitteita on lähdetty toteuttamaan kumppanuushankkeena. (Niskanen 2020.)

Hämeenlinnan hanke on esimerkki siitä, että paikkaa voidaan merkityksellistää paitsi toiminnan myös sen tilallisten ominaisuuksien ja kokeilujen kautta. Tyhjentyneet kauppakeskus ei muutu taidetilaksi käden käänteessä, mutta juuri kumppanuuden kautta, monien tahojen yhteistyönä ja kiinteistön omistajan myötävaikutuksella, se tuntuu onnistuvan. Hämeenlinnan kaupunkikin on mukana monien toimialojensa kautta, ja tukea on tullut myös kaupungin omistamalta kiinteistöinvestointiyhtiöltä. Jos Irwin Goodman, oikealta nimeltään Antti Hammarberg, olisi elossa, hän varmaankin liputtaisi pikemminkin keskustan uuden taidekeskuksen kuin moottoritien varressa olevan, nimeään kantavan ostoskeskittymän puolesta.

4.1 Väliaikaistilat kaipaavat välittäjiä

Arkkitehtitoimisto Livadyn tekemässä raportissa tunnistettiin monia haasteita, jotka liittyvät tilojen tilapäiskäyttöön. Suurimpana haasteena pidettiin kaupunkien monimutkaista ja osin ristiriitaista byrokratiaa, esimerkiksi monimutkaisia lupakäytäntöjä. Myös se, että hyötyjä mitataan vain välittömien vuokratuottojen näkökulmasta, estää tilojen tilapäiskäyttöä. Yhtenä tilapäiskäyttöä hankaloittavana tekijänä tunnistettiin myös tilojen välittäjätahojen puute. (Lehtovuori & Ruoppila 2011, 15.)

Suomessa on kirjava joukko kiinteistövälittäjiä, jotka kauppaavat asuntoja ja toimitiloja. Niitä riittää. Liikehuoneistoja, joissa ikkunoiden sädekaihtimet ovat kiinni ja oveen on teipattu kyltti ”myydään tai vuokrataan”. Kaikki tyhjillään olevat rakennukset, etenkin julkisessa omistuksessa olevat, eivät kuitenkaan ole avoimesti vuokrattavana tai myytävänä. Jos joku kiinnostuu näkemästään tyhjästä tilasta ja haluaa tiedustella sen vuokraamista, edessä voi olla melkoinen salapoliisityö ennen kuin selviää, kuka kaupungin tai kunnan organisaatiossa asiasta vastaa.

Creative Metropolies-projektin raportissa esitellään tyhjentyneet tehdasalueet Italiassa ja Saksassa, joissa toimii taitelijoita ja startup-toimijoita. Niiden käyttöönotto on edellyttänyt erilaisten tarpeiden tunnistamista, yhteensovittamista ja resurssointia. Koska tilojen tarvitsijat ja niiden omistajat ovat kaukana toisistaan, tarvitaan välittäjää, joka selvittää,

fasilitoi ja yhteensovittaa eri osapuolten tarpeita ja toimintakulttuureita. (Rönkä ym. 2011, 49.)

Selvityksessä esiin tuotu hollantilainen STEALTH unlimited on monipuolinen asiantuntijaryhmä, joka kartoittaa julkisen sektorin tyhjiä tiloja ja avustaa eri toimijoita toteuttamaan niissä väliaikaiskäytön projekteja. Se on vaikuttanut myös asenteisiin, saanut viranomaiset ymmärtämään ruohonjuuritasolta tapahtuvan aktiivisuuden ja toiminnan arvon. (Rönkä ym. 2011, 28.)

Suomessakin toimii organisaatioita, joiden ydintehtävä on edistää tilojen tilapäiskäyttöä. Hukkatila ry on vuonna 2011 perustettu tamperelainen yhdistys, jonka tavoitteena on ollut kehittää kaupunkitilan käyttöä ja elävöittää sitä kaupunkikulttuurin keinoin. Hukkatila on onnistunut kehittämään toiminnalla yhteyden hallintoon ja se on ollut toteuttamassa monia tilojen tilapäiskäyttöä ja kehittämistä koskevia projekteja kaupungin kumppanina. Tampereen kaupunki myönsi vuonna 2012 yhdistykselle vuoden Kulttuuriteko- palkinnon. (Hukkatila ry. 2011.)

Tyhjät tilat voisi saada tehokkaampaan hyötykäyttöön, jos tällaiset tilojen käyttöönottoa kuratoivat ja kehittävät toimijat ja toimintaorganisaatiot yleistyisivät. Tilojen välittämisestä voisi kehittää myös liiketoimintaa, jossa tyhjänä oleva tila täytetään väliaikaisesti ja tilasta tehdään pop-up-tempauksilla näkyvä ja kiinnostava. Esimerkkinä tyhjäan liikehuoneistoon tai sen näyteikkunaan toteutettu visuaalinen väliaikaistaide voi kiinnittää ohikulkijoiden mielenkiinnon, jonka pohjalta tilalle voi kehittyä uudenlainen merkitys. Tyhjä näyteikkuna tai talon julkisivu voi toimia myös väliaikaisena mainospintana esimerkiksi projisoitaitaiteelle, jolla voi olla myös kaupallisia lähtökohtia. Tilassa toteutettu kokeileva käyttö voi olla testauvaihe tilan pysyvälle uudelle toiminnalle. Se voi myös merkityksellistää tilaa ja tehdä siitä kiinnostavan myöhemmässä vaiheessa jollekin toiselle toimijalle.

Tyhjänä olevien tilojen käyttöä voisi tehostaa myös rakentamalla digitaalisia alustoja, joissa tilan tarjoajat ja tarvitsijat kohtaavat. Esimerkiksi lyhytaikaisten toimistotilojen välittämiseen on jo kehitetty erilaisia digitaalisia alustoja, joilla voi ilmoittaa vajaakäytöllä olevan tilan ja löytää vastaavasti lyhytaikaiseen käyttöön toimistotilan oman tarpeensa pohjalta. Vastaavalle tilojen välitysalustalle voisi olla käyttöä myös laajemmin, tyhjien tilojen väliaikaisvuokrauksessa.

4.2 Toimijaverkostot ja kumppanuudet

Yksittäisen taitelijan aktiivisuus voi käynnistää tyhjän tilan kokeilevan käytön. Päätävyydellä ja joskus suhteellakin voi saada tilapäiskäyttöön tilan, jossa toteuttaa jonkin taidetapahtuman. Yksittäisen idean ympärille voi kehittyä vapaamuotoinen toimijayhteisö. Eteen voi tulla kuitenkin tilanteita, jossa organisoitumatta ei päästä eteenpäin, koska esimerkiksi tilan käyttöön liittyvät vastuukysymykset jäävät ratkaisematta. Viimeistään pyrittäessä vakiinnuttamaan kokeilun kautta käynnistynyttä toimintaa toimijoiden on organisoiduttava, ehkä verkostoiduttava virallisemminkin.

Organisoitumisen tapoja on monia. Voidaan perustaa esimerkiksi osuuskunta, yhdistys tai yritys. Cuporen tekemässä selvityksessä tavoitteena oli kartoittaa kulttuurialan kolmannen ja neljännen sektorin nykyistä roolia paikallisen ja alueellisen kehittämisen näkökulmasta. Aineistoa kerättiin kunnilta ja toimijoilta kyselyillä, teemahaastatteluilta ja työpajoissa. Selvitykseen antoi näkökulmansa 154 hallinnon edustajaa ja siinä tarkasteltiin tarkemmin 17 toimijan kokemuksia eri puolilta Suomea. (Renko ym. 2018.)

Enemmistö kyselyyn vastanneista arvio kolmannen sektorin toimijoiden merkityksen kasvavan lähimmän kymmenen vuoden aikajaksolla. Kulttuuritoiminnan toivottiin näin pystyvän vastaamaan esimerkiksi väestön ikääntymiseen, eriytymisen ja moninaistumisen muokkaamiin palvelutarpeisiin sekä vahvistavan kuntien vetovoimaa. (Renko ym, 2018, 59–60.)

Kunnat näkivät tärkeänä yhteistyön ja kumppanuuden, sekä perinteisen kolmannen sektorin että epävirallisen neljännen sektorin kanssa. Yhteistyössä nähtiin uudenlaisia mahdollisuuksia tavoittaa esimerkiksi nuoria, lisätä asukasosallistumista ja -vaikuttamista sekä yhteisöllisyyttä. Kyselyyn vastanneet katsoivat, että kumppanuus neljännen sektorin toimijoiden kanssa myös haastaa kuntia kehittämään hallintokäytäntöjä ja luomaan uudenlaisia toimintatapoja. (Renko ym. 2018, 59–60.)

Selvityksessä nousivat esiin myös tilakysymykset sekä toimijoiden että hallinnon näkökulmasta. Toimijoiden mukaan tilat olivat jopa tärkein keino parantaa kulttuuritoiminnan edellytyksiä. Haastatellut toimijat kokivat, että tilat ovat kalliita eikä kaikissa kunnissa niitä edes ole tarjolla. Hallinnon näkökulmasta tunnistettiin tarve tehostaa julkisten tilojen käyttöprosesseja. (Renko ym. 2018, 29 ja 47.)

Julkisten tilojen kokeileva käyttö on onnistuneimmillaan eri osapuolten yhteistä sitoutumista hallinnon ja asukkaiden väliseen yhteiskehittämiseen. Se on yksi tapa lisätä osallisuutta ja harjoittaa yhteiskehittämistä, jotka on nostettu monien kuntien ja kaupunkien strategioihin.

Yksityisessä omistuksessa olevien tilojen kokeileva käyttö voi tehdä tilaa tunnetuksi, luoda myönteistä mielikuva- ja näkyvyysarvoa. Se voi parantaa tilan tulevaa markkina-arvoa ja tehdä tilapäisyydestä pysyvää, jos kokeilevan käytön kautta tilalle löytyy lopukäyttäjä.

4.3 Rahoituslähteitä

Taidetoiminta ei yleensä synnytä suuria kassavirtoja. Kulttuuritoimijoilla on aina rahasta pulaa, mutta on myös rahoitusmahdollisuuksia. Taiteen puolella henkilökohtaiset apurahat voivat auttaa alkuun, ja jos visio on selkeä ja puhutteleva, määräraikaista tukea voi löytyä työryhmällekin.

Tilojen kokeileva käyttö voi käynnistyä esimerkiksi omarahoitteisena pop-up-tapahtumana, ja siinä muodossa toteutetun testauksen pohjalta haetaan jatkorahoitusta. Myös yritys yhteistyö on mahdollista. Paikallisia yrityksiä voi houkutella kumppaniksi tai tilan omistajaa. Sponsorointi voi olla rahallista mutta myös muuta materiaalista tukea. Tyhjän tilan luominen näyttely- tai esitystilaksi merkitsee useimmiten tilan eri asteista kunnostusta, maalausta ja rakentelua. Tilan vuokraaminen halvalla tai antaminen tilapäiskäyttöön ilmaiseksi on tilan omistajan tapa osallistua.

Mikäli visiona on kehittää tilaa pysyväksi kulttuuritilaksi, jo rahoituksen hakeminen edellyttää toimijalta virallista organisoitumista. Maaseudulla esimerkiksi rekisteröityjen yhdistysten on mahdollista hakea toimintaan kehittämis- tai investointitukea, jota myöntävät esimerkiksi Ely-keskukset sekä alueelliset Leader-ryhmät. Hakijana voi olla yritysmuotoinen toimija tai yleishyödyllinen yhdistys. Siltä vaaditaan vahvaa toiminnallista visiota, hanketoiminnan osaamista ja usein myös omaa pääomaa, koska myönnettäessä tuki maksetaan useimmiten jälkikäteen.

Joukkorahoitus voi toimia varainhankinnan muotona erityisesti silloin, jos tila on tunnettu ja myönteisillä merkityksillä ladattu. Suomessa tunnetuin joukkorahoitusalue on

Mesenaatti. Sen kautta on joukkorahoituskampanjan onnistunut toteuttamaan esimerkiksi Lappeenrannassa toimiva Kulttuuritila Nuijamies ry, joka on kehittänyt entisestä elokuvateatterista taitelijavetoista monialaista kulttuuritilaa. Hanke käynnistyi näyttävällä kahden kuukauden kampanjalla, jossa tavoitteena oli kerätä peräti 100 000 euroa. Sillä pystyttäisiin tila vuokraamaan vuodeksi ja toteuttamaan siellä tarvittavat investoinnit, kuten esitystekniikan hankinnat. Minimitavoite oli maltillisempi. Laskettiin, että jo 8000 eurolla voitaisiin järjestää joitakin pop-up-tapahtumia, joilla kerättäisiin lisää varoja. Lahjoittajille luvattiin tukituotteita, taiteellisia elämyksiä sekä näkyvyyttä. Joukkorahoituskampanja sai liikkeelle 175 lahjoittajaa ja tuotti 14 395 euroa ja paljon näkyvyyttä. Kulttuuritila Nuijamies on sittemmin pystynyt vakiinnuttamaan toimintaansa. Yhdistyksen rinnalle on perustettu ravintolatoimintaa pyörittävä osakeyhtiö ja tilan ostamisesta on tehty aiesopimus sen omistavan pankin kanssa. (Kulttuuritila Nuijamies 2020)

Vuonna 2019 rahankeräyslakia muutettiin niin, että yhdistysmuotoinen toimija voi pelkän poliisille tehtävän ilmoituksen pohjalta toteuttaa kolme kuukautta kestävästä varainkeruusta, jossa kerätään varoja 10 000 euroon saakka yhdistyksen tarkemmin määrittämään toimintaan. Pienkeräyksen kautta yhdistys voi kerätä rahaa kampanjamuotoisesti ja ketterästi. (Rahankeräyslaki 2019/863, §4.)

Varainkeruulla ja siihen kytketyllä kampanjoinnilla on mahdollista rahoittaa esimerkiksi tilojen vuokrausta, ylläpitoa ja kunnostamista. Onnistunut varainkeruukampanja vaatii kuitenkin yleisesti kiinnostavaksi ja merkitykselliseksi koettua pohjaideaa sekä taitoa tehdä se tunnetuksi erilaisissa kanavissa.

Aiemmin käsittelemässäni *Elävät kylät* -selvityksessä (Linkoranta 2019) tyhjiä tiloja kunnostaneet ja käyttöönottaneet toimijat ovat jakaneet omia kokemuksiaan. Olennaista näyttää olevan, että rahoitusta etsitään monista lähteistä ja saman katon alle saatetaan monia toimijoita. Näin syntyy toiminnallista synergiaa ja tilan käyttö tehostuu.

Niin tehokasta ei tyhjän tilan käyttöönotto yleensä ole, etteikö myös hukkaneliöitä ilmaantuisi. Esimerkiksi Lapinlahden sairaalassa avarat käytävät ovat tilaa, josta maksetaan sama neliövuokra kuin huoneista, joita on voitu tehokkaasti hyödyntää ja esimerkiksi vuokrata edelleen työtiloiksi. Käytäviäkin on kehitetty näyttelytiloiksi, joita vuokrataan toimijoiden maksukyvyyn mukaan porrastetulla hinnalla tai tarjotaan ilmaiseksi, näyttelytoimintaan haetuilla erillisavustuksilla. Yhteen käytävätilaan on avattu ulosvuokrattava, juhlaikäyttöön soveltuva tila, jossa pitkän pöydän äärellä pystyy ruokailemaan noin 50 henkeä. On myös muistettava, että näennäisesti tehottomassa käytössä oleva

tilakaan ei välttämättä ole puhdasta hukkatilaa, sillä yhteistiloilla voi olla suurikin merkitys paikan hengen kannalta. Käytävillä kohdataan, eteis- ja läpikulkutilat voidaan kokea sympaattisina lämpiöinä.

Vaikka toiminnan päätavoite olisi avoin kulttuuritoiminta, tiloja voi olla järkevää tai kustannusten kannalta jopa välttämätöntä ulosvuokrata erilliskäyttöön. Esimerkiksi edustus- ja juhlaikäyttöön osoitetuista tiloista saadut vuokratulot mahdollistavat toisten tilojen avoimen käytön. Tai joihinkin aikoina yksityistilaisuuteen varattua tilaa voidaan toisinaan aikoinaan käyttää avoimena. Tällaisesta tilojen joustavasta käytöstä voi kehittää vaikka yrityksille markkinoitavan mallin, jossa kokous- tai juhlatilaa varaava tietää tukevansa samalla kulttuuritoimintaa ja kaikille avointa tilan käyttöä. Tilojen vuokraus voi vuokraavan yrityksen näkökulmasta olla samalla pr-työtä ja sponsorointia, joka kiillottaa yrityksen kuvaa yhteiskuntavastuullisena yrityksenä.

Siinä missä rahoituksen saaminen tilojen kokeilevaan kulttuurikäyttöön edellyttää tuulten haistelua ja ketteryyttä, toiminnan vakiinnuttaminen edellyttää taas kumppanuuksia, organisoitumista ja tilojen käyttöpotentiaalin kunnollista kartoittamista. Siihen tähtäävä varainhankintaa voidaan toteuttaa esimerkiksi kehittämällä päätoiminnan, vaikkapa näyttelytoiminnan, kylkeen esimerkiksi kahvilatoimintaa, aluksi sitäkin pop-up-tyyppisesti. Sivutoimintoja voi kehittää omin voimin tai etsimällä ulkopuolisen yrittäjän, joka maksaa kahvilatilasta neliöihin tai myyntikatteeseen perustuvaa vuokraa.

Pitkä vuokrasopimus voi olla toimijalle polku kohti hankemuotoista jatkokehittelyvaihetta ja pysyvää toimintaa, ja sen kehittämiseen myönnettävää rahoitusta. Sesonkiluonteinen toiminta ja pitkä vuokrasopimus ei kuitenkaan ole taloudellisesti järkevä yhdistelmä.

Vuokrasuhde voidaan koska vain sanoa irti. Sikäli se on aina väliaikainen, vaikka olisi tehty toistaiseksi. Pitkäkestoiseen yhteistyöhön valmis tilan vuokraaja voi löytyä, mutta vuokrasuhde on epävarma. Siksi tilan omistaminen on monen tilapäiskäytöstä eteenpäin pyrkivän haaveena. Tilan omistamalla, toimintaa on mahdollista jatkaa ja kehittää haluamaansa suuntaan ilman jatkuvaa epävarmuutta siitä, kuinka kauan tila on käytettävissä.

Saloon liitettyssä Perniössä on onnistuttu toimijoiden yhteistyöllä ostamaan tyhjäksi jäänyt kunnantalo, ja kehittämään sinne monenlaista toimintaa. Kuntaliitoksen jälkeen Perniön kunnantalo jäi tyhjilleen vuonna 2009. Perniöläiset aktiivit perustivat vuonna 2013 kyläyhdistyksen, johon liittyi nopeasti 150 jäsentä. Yhdistys järjesti kesätapahtumia torilla ja alkoi kaavilla kunnantalon hankkimista kyläläisten käyttöön. Salon kaupungin

alkuperäinen hintapyyntö rakennuksesta oli 275 000 euroa, ja myyntikilpailussa ainoan, 50 000 euron ostotarjouksen jätti vain tätä tarkoitusta varten perustettu Pro Perniö-
osuuskunta. Kaupunki tuli hinnassa vastaan, ja huhtikuussa 2014 kunnantalo avattiin
monitoimitilana. Talossa toimii kahvila, siellä on näyttely- ja työtiloja, kuntosali sekä erik-
seen vuokrattavia tapahtuma- ja kokoustiloja. Tilojen ylläpito on maksanut vuosittain noin
50 000 euroa ja lisäksi remonteihin ja hankintoihin on kulunut oston jälkeen lähemmäs
100 000 euroa. Vuonna 2017 toiminnan menot ja tulot olivat ensi kertaa edes lähellä
toisiaan. Vuosittaisista menoista menee noin 40 prosenttia muun muassa lämmityskus-
tannuksina Salon kaupungin omistamalle energiayhtiölle. Perniöläisten toiveena on ollut,
että Salon kaupunki tarjoaisi myös omia palveluitaan entisen kunnantalon tiloissa ja olisi
sillä tavoin kehittämässä kirkonkylän aluetta, mutta ainakaan toistaiseksi kaupunki ei ole
tullut tätä tilaa käyttämään. (Linkoranta 2019, 89–93.)

5 LOPUKSI

Olen tarkastellut edellisissä luvuissa tyhjen tilojen kokeilevaa käyttöä, sen mahdollisuuksia ja haasteita monista eri näkökulmista, monenlaisten aineistojen avulla. Tässä luvussa teen loppupäätelmiä. Edellä esitetyn pohjalta pohdin tyhjen tilojen taiteilijoille tarjoamaa käyttöpotentiaalia. Uskoakseni tyhjen tilojen kokeilevan käytön kokemuksista voisi kehittää toimintamallin, jossa taitelijat toimivat laajassa merkityksessä ”tilataiteilijoina” hyödyntäen tyhjiä tiloja omaan taiteelliseen työhönsä, mutta samalla niin, että heidän toimintansa linkittyy tilan historiaan, joka puolestaan heijastuu tilan tulevaan käyttöön. Mitään valmista mallia minulla ei ole tarjota, mutta aineksia sen rakentamiseen.

Taidemaailma ei enää ole niin omalakinen, muusta maailmasta erotettu ympäristö kuin se oli ”taidetta taiteen vuoksi” -paradigman ollessa vahvimmillaan. Taide on nykyisin kiinnittynyt muihinkin konteksteihin, esimerkiksi työelämän kehittämiseen. Puhutaan taiteen ja kulttuurin sosiaalisista vaikutuksista. Taideteokset voivat olla puheenvuoroja keskusteluissa, joita käydään esimerkiksi sukupuolista, identiteeteistä, syrjinnästä, ympäristökysymyksistä ja yhteiskunnallisista ongelmista. Yhteisötaiteessa osallistutaan taiteen tekemiseen, otetaan kantaa ja työstetään omaa elämää lähellä olevia teemoja. Erilaisissa julkisissa, puolijulkisissa ja tilapäiskäyttöön saaduissa yksityisissä tiloissa tehdään taidetta, joka kertoo yksilöllisistä kokemuksista ja panee pohtimaan, ovatko ne sittenkin yhteisiä. Tuodaan esiin muistoja ja kokemuksia, tehdään tulkintoja, luodaan kollektiivisia merkityksiä. Taide tarjoaa mahdollisuuksia vuoropuheluun. Se voi luoda foorumin, jossa voi hahmotella ja luonnostella tulevaa. Taide voi olla herkkää tiloille, se voi inspiroitua tiloista ja niiden historiasta, mutta myös merkitä tiloja uudella tavalla.

Kutsun tutkimaani toimintaa tyhjen tilojen kierrätykseksi kulttuurikäytössä. Kierrätys on kestävä kehitystä ja resurssiviisasta toimintaa, joka voi hyödyttää tilan omistajaa, tilaa käyttävää kulttuurialan toimijaa ja laajemmin koko paikallisyhteisöä. Tilojen kokeilevassa käytössä ja kierrätyksessä voi syntyä matkailun magneetteja ja taloudellista arvoa, mutta vielä todennäköisemmin siinä vahvistuu paikallisyhteisöllisyys.

Puhuttaessa kierrätyksestä tarkoitetaan useimmiten tavaroita, joille pyritään löytämään uusi käyttäjä ja käyttö. Vaikka tavaralla ei enää ole käyttöä ja se muuttuu jätteeksi, jätetäkin voidaan käyttää jonkin uuden valmistamisessa. Tyhjänä olevan tilan kierrätys voi tarkoittaa joko koko rakennuksen tai sen osan, esimerkiksi näyteikkunan tai varastotilan hyödyntämistä johonkin uuteen käyttötarkoitukseen. Tai sitä että käyttäjä vaihtuu. Tilo-

jen kulttuuritoimintaan liittyvä kierrätys voi kohdistua tilaan, joka on tilapäisesti tyhjänä ja jolle etsitään uutta käyttötarkoitusta ja käyttäjää. Se voi kohdistua tilaan, joka on vajaa-käytössä, ja joka koetetaan saattaa tehostettuun yhteiskäyttöön. Tilojen kierrätys voi kohdistua myös jätteen kaltaiseen tilaan, jota ollaan jo purkamassa. Tila voi silloin tehdä viimeisen palveluksen taiteilijalle tai taiteilija voi tehdä viimeisen palveluksen sille. Tilasta jäljelle jäävä muistijälki rikastuu.

Kierrätys voi olla hetkellistä tai määräaikaista, mutta se voi johtaa myös tilan pitkäaikaiseen tai pysyvään uudenlaiseen käyttöön, jossa myös muut kuin taiteen toimijat kiinnostuvat tilasta. Sinne voi tulla esimerkiksi kahvilatoimintaa, yhteiskäytössä oleva toimisto- ja työtilaa tai kunnan ja kolmannen sektorin palveluja.

Julkisessa omistuksessa olevien rakennusten osoittaminen korvauksetta tällaiseen käyttöön voisi nousta jopa kunnan tai kaupungin tai niiden toimialojen strategiaan. Silloin tyhjiä tiloja hyödynnettäisiin systemaattisesti, täytettäisiin ne kunnan asukkaita osallistavalla toiminnalla. Tuettaisiin kulttuurisektoria ja kansalaisyhteiskuntaa, edistettäisiin yrittäjyyttä.

Luvussa 3 tarkastelemissani selvityksissä tuotiin esiin tilojen hyötykäytön haasteita. Esimerkiksi julkisessa omistuksessa olevat tyhjätilat eivät välttämättä löydä uutta käyttöä ilman jonkinlaista välittäjäportaalia, jossa tyhjen tilojen vuokraus- ja käyttömahdollisuus tehdään näkyväksi. Kunnan tilan tyhjetessä se pitäisi ilmoittaa tällaiseen portaaliin, jos tilan väliaikaiskäyttö vain on mahdollista. Tyhjen tilojen tehokas kierrätys edellyttäisi välittäjäorganisaatiota ja -henkilöitä, jotka etsisivät aktiivisesti tiloille uutta käyttäjää ja uutta kokeilevaa käyttöä. Maailmalla on esimerkkejä jopa liiketoimintamalleista, jotka pohjautuvat tyhjen tilojen tilapäiskäytön kuratointiin ja välittämiseen. Suomessa tarvetta voisi olla esimerkiksi osuuskuntamuotoisesti toimiville yrityksille, joka etsivät aktiivisesti kulttuurikäyttöön soveltuvia tyhjiä tiloja, ja käynnistävät niissä eriasteisia avauksia ja interventioita, Voisi tämä olla kunnankin tehtävä.

Myös kulttuurialan oppilaitokset voisivat olla kehittämässä tyhjen tilojen hyödyntämistä alalle kouluttautuvia opiskelijoita palvellen. Aiemmin esitellyn Tilapioneerit-kurssin mallin mukaisesti taidekoulutuksen kentällä voitaisiin järjestää esimerkiksi tilataidekursseja, joissa lähtökohtana ovat juuri tyhjätilat ja niiden hyödyntäminen taiteelliseen työskentelyyn. Tilataiteilijan käsitettä voisi laajentaa tarkoittamaan taitelijaa, joka kiinnittyy tilaan kokonaisvaltaisesti. Tällainen tilataide voisi lähteä liikkeelle vaikka tyhjästä kyläkoulusta. Tehtäisiin näkyväksi sen historiaa, siihen liittyviä merkityksiä, muistoja ja tarinoita.

Lakkautettu kyläkoulu voisi vielä toimia tilana, jossa sen historiaa siirretään tuleville sukupolville, opitaan ylisukupolvisesti.

Vain murto-osa taiteilijoista saa näyttelynsä tai teoksensa esiin tunnetuissa gallerioissa, laitosteattereiden tai musiikkitalojen ohjelmistossa. Voisivatko alalle kouluttautuneet kulttuuritoimijat olla tyhjiä tilojen käyttäjäryhmä nykyistä paljon enemmänkin?

Suomalaiset käyvät etenkin kesäisin ahkerasti kulttuuritapahtumissa ja näyttelyissä. Ehkä voisi rakentaa myös kiertävän kesänäyttelyn tai taidetapahtuman, joka tivolin tapaan kulkee paikkakunnalta toiselle hakeutuen tilapäisesti tyhjänä oleviin tiloihin. Tai vaikkapa kesäteatterien esityksiä voisi toistaa muina vuodenaikoina tällaisissa tiloissa. Tai käyttää tyhjiä tiloja kesäesitysten ja muiden produktioiden harjoitustiloina.

Kun tilapäistoimintaa yritetään vakiinnuttaa, keskiöön nousee rahoitus. Henkilökohtaisten taiteilija-apurahojen avulla päästään alkuun, mutta tuskin paljon pitemmälle. Tilapäiskäyttöä pitkäaikaisempi vakiintuva toiminta edellyttää monenlaista varainhankintaa, ehkä ydintoiminnan ympärille kytkeytyvää liiketoimintaa. Tiloihin voidaan taidetoiminnan lisäksi tuoda myös muita palveluita, esimerkiksi yhteistyössä jonkun kumppanin kanssa tai tuollaiset toiminnot ulkoistaen. Tiloissa voidaan kokeilla ja kehittää kulttuuriyrittäjyyttä, luoda konsepteja, joita voi myöhemmin monistaa ja viedä muihinkin ympäristöihin.

Siellä missä tilapäinen toiminta vakiintuu ja muuttuu todella merkitykselliseksi, toimijat ovat omistautuneet asialleen. Siksi voi olla kova isku, jos toimintaa aletaan ajamaan alas sen vuoksi, että tiloille halutaan uusi kaupallisesti kannattavampi käyttötarkoitus. Epävarmuudessa eläminen on tuttua Lapinlahden sairaalan tapauksessa, minulle henkilökohtaisestikin. Paikasta on muotoutunut minullekin merkityksellinen sosiaalinen ja toiminnallinen ympäristö. On ollut inspiroivaa saada olla mukana Lapinlahden kehittämisessä. Toiminta on ruokkinut uutta ja toimijaverkosto on koko ajan kasvanut. Kokeilevista toimintatavoista on syntynyt toimivia käytäntöjä, ja on ollut ilo nähdä, kuinka kaupunkilaiset ovat löytäneet alueen. Sitä raskaammalta tuntuu, jos tämä kaikki on kohta ohitse. Tosin tilapäisenäkin toiminta jättää pysyvän jäljen.

Lapinlahden kiinteistön omistava Helsingin kaupunki ei ole oikein pystynyt näkemään alueella nykyisin tapahtuvaa kulttuuritoimintaa muuten kuin hallintosektoreidensa erillisistä näkökulmista. Kaupunki esittelee yhä Lapinlahtea sairaalakäytöstä poistuneena huonokuntoisena myyntikohteena häivyttäen sinne kehittyneen uuden toiminnallisen ajanjakson näkyvistä. Vaikka talo maalattiin kolme vuotta sitten keltaiseksi, jostain syystä kaupungin verkkosivuilla sairaalarakennus on yhä valkoinen. Nykytoiminnasta ei juuri

mainita. Tampereella Hiedanrannan projektissa hallinto on puolestaan ottanut kaupunkilaiset mukaan kehittämään yhdessä kaupunkitilaa ja rakentamaan uudenlaista toimintakulttuuria väliaikaiskäytön kautta, jolla pyritään kehittämään myös toimintoja, jotka jäävät alueelle.

Tyhjien tilojen käyttöönoton alkuvaiheessa raha ei vielä ratkaise. Sitä ei toimijoilla tavallisesti olekaan, mutta tarvittavaa asennetta heillä usein on. Ulkopuolisten asenteet voivat olla aluksi hyvinkin epäileviä, mutta nekin voivat muuttua. Joidenkin esiin tuomieni tapausesimerkkien kaltaiset kokemukset toivottavasti rohkaisevat kulttuuritoimijoita. Tyhjiä tilojen kokeileva käyttö on haaste, mutta vielä enemmän se on mahdollisuus. Hyvien käytäntöjen yleistyessä seuraavien kokeilijoiden on helpompaa tulla perässä. Tyhjiä tilojen käyttöönotto todennäköisesti helpottuu.

Kierrätyksestä on tullut megatrendi. Ihmiset lajittelevat enenevässä määrin kertaalleen kuluttamansa ja ostavat uuden tavaran sijasta vanhaa ja käytettyä. Kirpputorit ja kierrätyskeskukset ovat vakiinnuttaneet asemansa. Tilojakin voitaisiin kierrättää tehokkaammin, hyödyntää purkutilojakin. Katukuva muuttuu koko ajan purettaessa ja rakennettaessa. Taitelijat ovatkin ryhtyneet seuraamaan ja kommentoimaan tätä muutosta. Purkukohteita ja rakennustyömaiden aitoja on koristeltu luvallisesti tilapäistaiteella. Mutta enemmänkin voisi tehdä. Tilataide arkisten kulkureittien varrella voisi yllättää ohikulkijan. Vaatimattomien Siwojenkin ja vastaavien rakennusten nyt mykkinä ammottavissa ikkunoissa olisi paljon potentiaalia vaikkapa ikkunagallerioille ja installaatioille.

Kauppakeskukset ovat kukistaneet lähikauppoja ja näivettäneet kaupunkikeskustoja. Mutta samalla ne ovat itsessään monipuolistuneet. Suurissa kauppakeskuksissa on muutakin kuin myymälöitä ja kaupallisia palveluita, on vaikka elokuvateatteri ja lasten touhutila. Espoossa kauppakeskukseen tuli jo suunnitteluvaiheessa kirjaston, kirkon sekä TE-toimiston tiloja. Helsingin paljon parjatussa Redi-kauppakeskuksessa sijaitsee kaupunkiaktivistien perustama ei-kaupallinen ajanvietto- ja yhteiskäyttötila. Sitä pyrittävä Vapaakauppa Olohuone -liike haluaa säilyttää jotakin alueella ennen kauppakeskusta olleesta toiminnasta ja sen hengestä, muun muassa kaupunkiviljelmistä ja rakennuskontteihin tehdyistä taidetiloista. Kulutuksen suuntautuessa verkkokauppoihin on todennäköistä, että myös kauppakeskuksissa on tulevaisuudessa entistä enemmän hukkatilaa. Sitäkin voitaisiin tarjota lyhytaikaisesti kulttuuritoimijoiden käyttöön, pienellä vuokralla tai jopa korvauksetta. Näin kauppakeskuksista voisi kehittyä todellisia elämys- ja ajanviettokeskuksia, joita ne väittävät olevansa. Arkisilla asioilla liikkuvat kävijät voisivat tyydyttää niissä silloin samalla myös kulttuurinälkensä.

Ei ole kenenkään etujen mukaista, että tilat ovat tyhjillään. Niiden täyttämistä uudella toiminnalla voi edistää, ja sitä pitää edistää. On monia onnistuneita esimerkkejä siitä, kuinka tilojen kierrätyksellä ja uusiokäytöllä on voitu ”pelastaa” niin kulttuurihistoriallisesti arvokasta kuin tavanomaistakin rakennuskantaa. Jo toteutuneiden hankkeiden saadessa näkyvyyttä syntyy uusia, ja tilojen kokeileva käyttö kulttuuritarkoituksiin lisääntyy. Samalla syntyy myös uudenlaista paikkasidonnaista taidetta, uudenlaista paikallista kulttuuria. Ei kuitenkaan itsestään. Yksi avainkysymys on, miten saada yhteensovitetuksi tilojen usein idearikkaiden uusiokäyttäjien sekä tilojen omistajien edut, tarpeet ja toiveet.

LÄHTEET

Alatalo, Elina; Kyrönviita, Mikko & Leino, Helena 2019. Tyhjät tilat kaupunkien voimavaraksi! Poliittikasuositus. Tampereen yliopisto. Tila- ja ympäristöpolitiikan tutkimusohjelma POLEIS.

Archinfo 2020. Asiantuntijat vetoavat Helsingin päättäjiin Lapinlahden sairaala-alueen kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämiseksi 27.4.2020. Osoitteessa: <https://archinfo.fi/2020/04/asiantuntijat-vetoavat-helsingin-paattajiin-lapinlahden-sairaala-alueen-kulttuurihistoriallisten-arvojen-sailyttamiseksi/>. [Viitattu 24.11.2020].

Bäckgren, Noona 2018. Suomen hipsterein kylä on pieni paikka Nokian hylkäämässä Salossa. Helsingin Sanomat 15.7.2018. Osoitteessa: <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005754931.html>. [Viitattu 24.11.2020].

Hernberg, Hella 2014. Tyhjät Tilat. Näkökulmia ja keinoja olemassa olevan rakennuskannan uusiokäyttöön. Helsinki: Ympäristöministeriö. Osoitteessa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/135964/TyhjatTilat_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [Viitattu 26.11.2020].

Hukkatila ry. 2011. Verkkosivut. Osoitteessa: <https://hukkatilary.tumblr.com/>. [Viitattu 24.11.2020].

Häyrynen, Maunu & Wallin Antti (toim.) 2017. Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Jokinen, Kalle 2017. 42 Siwaa ja Valintaloo suljetaan. Iltalehden uutinen. Osoitteessa: <https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/201704202200105862>. [Viitattu 24.11.2020].

Karisto, Tuomas 2019. Hylätyt talot, autiot Siwat. Facebook-yhteisöpalvelu. Osoitteessa: <https://www.facebook.com/UrbanArtExploration/>. [Viitattu 27.10.2020].

Kervinen, Heidi & Lampinen, Meri 2018. Väliaikaisesta muuntautuvaan Hiedanrantaan. Käsikirja matkalla tulevaisuuden kaupunginosaan. Konsultointityön loppuraportti. Kenttäkollektiivi, Tampereen kaupunki. Osoitteessa: https://www.tampere.fi/material/attachments/uutiskeskus/tampere/h/nNs0cSEbT/Hiedanrannan_Kasikirja_matkalle_tulevaisuuden_kaupunginosaan.pdf. [Viitattu 27.10.2020].

Keskinen, Vesa (toim.) 1994. Lama sulkee, lama avaa. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1994: 11.

Kopomaa, Timo 1984. Kaupunkipiha – fyysinen ja sosiaalinen tila. Kuvaus kahdesta korttelipihasta Helsingin kantakaupungissa. Sosiaalipolitiikan pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.

Kulttuuritila Nuijamies 2020. Verkkosivut. Osoitteessa: <https://www.nuijamies.fi/info/>. [Viitattu 24.11.2020].

Lehtovuori, Panu & Ruoppila, Sampo 2011. Kaupunkikiihdytin. Tilapäiset käytöt kehittämisen voimavarana. Ympäristöministeriö & Livady Oy. Osoitteessa: https://livady.fi/wp-content/uploads/kaupunkikiihdytin_pieni.pdf. [Viitattu 24.11.2020].

Leppäniemi, Ilari 2020. Pispalan nykytaiteen keskus jatkaa Hirvitalo 10:ssä. Aamulehti. 9.10.2020. Osoitteessa: <https://www.aamulehti.fi/kulttuuri/art-2000007567781.html>. [Viitattu 24.11.2020].

Linkoranta, Tauno (toim.) 2019. Elävät tilat. Näkökulmia ja keinoja entisten kyläkoulujen ja muiden julkisten tilojen uusiokäyttöön yhteisöllisinä tiloina. Varsinais-Suomen Kylät ry. Turku.

Lilius, Johanna & Norvasuo, Markku 2017. Kulttuuria yhdyskuntarakenteessa? – Urbanin yhteisöllisyyden muuttuvat tulkinnat. Teoksessa Häyrynen, Maunu ja Wallin, Antti (toim.) Kulttuuri-suunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma. Helsinki: SKS, 230–249.

Nagy, Daniel & Schlappa, Hans 2017. Porin tapaus – kansainvälistä tietämysensiirtoa P4C – hankkeessa. Teoksessa Häyrynen, Maunu ja Wallin, Antti (toim.) Kulttuurisuunnittelu. Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma. Helsinki: SKS, 198–229.

Niskanen, Anne-Maria 2020. Tyhjästä kauppakeskuksesta tulee koko kaupungin taidetila Hämeenlinnassa. YLE-uutiset. 26.2.2020. Osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-11228511>. [Viitattu 25.11.2020].

Mäenpää, Pasi 2016. Kaupunkiaktivismi voimavarana. Kvartti. 3/2016. Osoitteessa: <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/kaupunkiaktivismi-voimavarana>. [Viitattu 24.11.2020].

Mäenpää, Pekka 2019. Rakennemuutosten näivettämä Salo selätti ongelma ja tuskailee enää lähinnä osaajapulan kanssa. MTV-uutiset. 17.6.2019. Osoitteessa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/tassa-talousjuttu-joka-on-taynna-toivoa-rakennemuutoksen-naivettama-salo-selatti-ongelmat-ja-tuskailee-enaahahinna-osaajapulan-kanssa/7449426>. [Viitattu 24.11.2020].

Myymäki-Liike 2020. Verkkosivut. Osoitteessa: <http://www.myrtsi.fi/>. [Viitattu 24.11.2020].

Osuuskunta Tilajakamo. Verkkosivut. Osoitteessa: <https://tilajakamo.fi/>. [Viitattu 24.11.2020].

Pulkkinen Miisa & Hannus Hanna (toim.) 2015. Prosenttiperiaatteen käsikirja, Prosentti taiteelle -hanke, Helsinki: Prosentti taiteelle - hanke.

Purkutaide – Taiteen kotitalo. Verkkosivut. Osoitteessa: <http://www.purkutaide.com/taiteen-kotitalo/>. [Viitattu 24.11.2020].

Rahankeräyslaki 2019/863. Annettu Helsingissä 5.7.2019. Osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190863>. [Viitattu 24.11.2020].

Ratvio, Rami; Hakala, Anna; Siitonen, Olli; Lehtonen, Jaakko; Rieder Daniel; Oittinen, Riikka; Kuusimäki, Aino; Wikblad, Frida & Kinnunen Anni 2019. Tilapioneerit. Opas vaikuttavan projektikurssin opettajalle. Helsingin yliopisto. Geotieteiden ja maantieteiden osaston julkaisu. Osoitteessa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/302488>. [Viitattu 24.11.2020].

Renko, Vappu; Ruusuvirta, Minna; Forsell, Sanna & Häyrynen, Maunu 2018. Kulttuurialan kolmannen ja neljännen sektorin rooli. Katsaus kulttuurialan kolmanteen ja neljänteen sektoriin kuntien kulttuuritoiminnassa sekä paikallisessa ja alueellisessa kehittämisessä. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. Osoitteessa: https://www.cupore.fi/images/tiedostot/tyopaperit/kolmas_sektori_tyopaperi.pdf. [Viitattu 27.10.2020].

Rönkä Kimmo; Allaix Francesco; Kozári Hilla & Vesmanen Esa 2011. Tilojen väliaikaiskäyttö. Aika entisen ja tulevan välissä, Creative Metropolises, DoTank Helsinki. Osoitteessa: <https://docplayer.fi/567817-Tilojen-valiaikaiskaytto-temporary-uses-and-spaces.html>. [Viitattu 26.11.2020].

Salon kaupunki 2020. Verkkosivut. Osoitteessa: <https://visitsalo.fi/>. [Viitattu 24.11.2020].

Taidelaitos Haihatus 2020. Verkkosivut. Osoitteessa: <https://haihatus.fi/>. [Viitattu 24.11.2020].

Talvitie, Heli (toim.) 2015. Kulttuurin kehittämien maaseudulla. Kulttuurihankkeet Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa kaudella 2007 – 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja. Osoitteessa: <https://www.cupore.fi/images/tiedostot/yhteistyojulkaisut/okm12.pdf>. [Viitattu 27.10.2020].

Turunen, Joonas 2018. Hämeenlinna latasi 2,6 miljoonaa euroa jättiareenaan, jossa soittivat aluksi AC/DC ja Guns n' Roses - Tänä kesänä konsertteja ei nähdä, ja kaupunkien kilpailu

tapahtumista vain kiristyy. Helsingin Sanomat 24.7.2020. Osoitteessa: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005767567.html>. [Viitattu 24.11.2020].

Upeart 2020. Verkkosivut. Osoitteessa: <https://www.ypeart.com/>. [Viitattu 24.11.2020].

Vehkoo, Johanna 2016. Autiopaikoilla. Tutkimusmatkoja tulevaisuuden raunioille. Helsinki. TEOS.

Wallin, Antti 2012, "Tää on hyvä paikka ku täs kulkee kaikki". Eläkeläismiesten porukointi kaupunkiaukiolla. Sosiologian pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto.